

FRANJEVAČKA BOGOSLOVNA ŠKOLA U VUKOVARU U 19. STOLJEĆU

Franjo Emanuel HOŠKO, Rijeka

Sažetak

Hrvatskoj kulturnoj javnosti je poznat rad crkvenog školskog zavoda u Đakovu, 1806. osnovanog »Lyceum episcopale«, gdje su se školovali svećenici Bosansko-đakovačke i srijemske biskupije. Škola je do 1849. imala dva odsjeka, filozofski i teološki; od 1849. do 1899. je pripravnici dvogodišnji tečaj zamijenio filozofski odsjek i slijedio nastavni program 7. i 8. razreda reorganizirane gimnazije s nekim sadržajima filozofskog školovanja. Rad pak bogoslovne škole slavonskih i podunavskih franjevaca Provincije sv. Ivana Kapistranskoga u Vukovaru još je uvijek nepoznanica. Radom je započela 1802. s nakanom slijediti cjelovit program teološke nastave, ali je već 1804. djelovala u dva odjela, prvi u Baji i drugi u Vukovaru. Vukovarski je odjel u prvoj polovici 19. st. pružao studentima nastavu treće i četvrte godine, a u drugoj polovici do 1885. sadržaj prve i druge nastavne godine. Ovaj prikaz razotkriva povijest vukovarskog odjela ove teološke škole: od države propisanu nastavnu osnovu, organizaciju nastave i osvrće se na djelovanje onih nastavnika (npr. G. Čevapović, M. Jaić, K. Agjić, E. Fermendžin i dr.) koji su dali prilog hrvatskoj kulturi i životu Crkve kakav nadilazi redovito prosvjetno djelovanje.

Ključne riječi: *Vukovar, bogoslovna škola, odjel bogoslovne škole, filozofsko učilište, nastavna osnova, organizacija nastave.*

Uvod

U razdoblju razmahalog jozefinizma za vladavine cara Josipa II. (1780.-1790.) Ugarsko namjesničko kraljevsko vijeće je u ugarskom dijelu Habsburške Monarhije dokinulo 14. kolovoza 1783. crkvene filozofske i teološke škole, biskupijske i redovničke, a uspostavilo generalna sjemeništa kao odgojne i obrazovne zavode. Biskupi i redovnički starješine trebali su u ta generalna sjemeništa smjestiti dotadašnje studente dokinutih crkvenih visokih škola da bi 1. rujna 1783. generalna sjemeništa započela svoje djelovanje. Odlukom istog Namjesničkog vijeća u generalna sjemeništa su poslije 1783. stupali kandidati za

svećeništvo u dobi od 17 ili 18 godina, tj. nakon što su završili šestogodišnju gimnaziju i studij filozofije, i ostajali ondje punih šest godina. Pojedine redovničke pokrajinske zajednice mogle su uspostavljati određen odnos s mladićima koji su im namjeravali pristupiti, ali ih nisu smjele primati među svoje članove sve dok nisu završili školovanje u generalnim sjemeništima. Taj je zakon bio razlog da je drastično pao sveukupan broj redovnika, a napose se smanjio broj mladih redovnika. Naravno, ista posljedica spomenutih uredbi, tj. pad ukupnog broja članova, a napose nizak broj mladih članova, očitovala se je i u pokrajinskoj zajednici slavonskih i podunavskih franjevacu, Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga.

Poslije smrti cara Josipa uslijedio je uzmak radikalnog jozefinizma jer je već 20. svibnja 1790. car Leopold II. (1790.-1792.) priopćio nakanu dokinuti generalna sjemeništa i dopustiti biskupima početkom školske godine ponovno uspostaviti biskupijska sjemeništa s bogoslovnim školama. Također je predvidio ponovno uspostavljanje redovničkih bogoslovnih škola, ali ne i filozofskih učilišta; u duhu pak jozefinizma, odlučile su državne vlasti da i redovničke bogoslovne škole trebaju podlijegati nadzoru mjesnih biskupa. Carevo obećanje o obnovi redovničkih visokih škola nije poštivao carski kabinet jer je 9. lipnja 1790. dopustio biskupima otvoriti biskupijske bogoslovne škole, dok je redovnicima u ugarskom dijelu Monarhije naredio da šalju svoje studente na teološki fakultet u Budimpešti ili u teološke škole u sastavu biskupijskih sjemeništa. Ipak je car ostvario svoje obećanje i novom odlukom 27. lipnja 1790. odobrio i redovnicima otvaranje bogoslovnih škola uz uvjet da u njima predaju profesori koji su taj naslov stekli na sveučilištu ili na drugim državnim visokim školama, tzv. licejima.

Država je ipak očekivala da će redovnici koji nemaju vlastite škole slati svoje studente u škole koje će djelovati u sastavu biskupskih sjemeništa, što Namjesničko vijeće priopćuje 7. rujna 1790. provincijalima.¹ Provincijal slavonsko-podunavskih franjevacu Josip Pavišević sa zadovoljstvom bilježi 14. prosinca 1790. odluku državnih vlasti kojom dopušta ponovno djelovanje redovničkih teoloških škola,² ali Provincija sv. Ivana Kapistranskoga je nije mogla ponovno uspostaviti neposredno po dopuštenju jer nije imala dovoljan broj na taj način osposobljenih profesora ni dovoljan broj studenata. Dovoljan broj

¹ Usp. Arhiv Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda u Zagrebu (AHFP Zagreb), *Pars prima protocolli mandato - rum... et ordinationum regiarum*, sign. B 6, navod: *Svezak B 6*, str. 327.328.

² Josip Pavišević (Požega, 8. VIII. 1734. - Osijek, 24. 11. 1803.), profesor filozofije i teologije, bio je u teškim godinama razmahala jozefinizma u vodstvu Provincije, najprije kao zamjenik provincijala (1780.-1783.), a zatim je bio na čelu tog upravnog tijela kao provincijal jedanaest godina (1783.-1791; 1797.-1800.). Svojim razboritim djelovanjem u najvećoj je mogućoj mjeri čuvao franjevačko postojanje i djelovanje u čestim procijepima između zahtjeva cezaropapističke državne politike i nespremnosti samih franjevacu na zbivanja koja im je nametnula ta politika. U devetom desetljeću 18. st. je neosporno bio općenito priznatim predvodnikom svih franjevacu u Banskoj Hrvatskoj i Ugarskoj. Premda su ga upravne dužnosti gotovo posve udaljile od njegovih znanstvenih i književnih zanimanja, on je ostavio bogatu književnu ostavštinu na latinskom i hrvatskom jeziku. Usp. F. E. HOŠKO, Dvije osječke visoke škole u 18. stoljeću, u: *Kačić 8* (1976), str. 135-191; 10 (1978), str. 127-173; 11 (1979), str. 317-342; ovdje: 10 (1978), str. 134-137.

studenata teologije pojavio se tek nakon što je Ugarsko kraljevsko namjesničko vijeće 5. kolovoza 1791. dopustilo ponovno primati pripravnike u novicijjat. Primanje kandidata bilo je ograničeno: redovnici su mogli primati onoliko kandidata u novicijjat koliko je potrebno da budu zamijenjeni stari i iznemogli članovi,³ ali je država odustala od svog prijašnjeg zahtjeva da u redovničke zajednice mogu stupiti tek svršeni studenti filozofije i dopustila da u novicijjat ulaze završeni učenici gimnazija što je uvelike povećalo broj franjevačkih novaka.⁴ Promjeni jozefinističkog zakonodavstva opirao se strogi jozefinistički upravni sustav, ali i mjesni biskupi. Tako su prigodom susreta redovničkih starješina i crkvenih dostojanstvenika, među kojima je bio i zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac, s predstavnicima Ugarskoga kraljevskog namjesničkog vijeća 8. prosinca 1792. pred primasom Josipom Batthyanom školske vlasti izričito nastojale spriječiti ponovno djelovanje redovničkih bogoslovnih škola predlažući da redovnici šalju svoje studente na biskupijske bogoslovne škole.⁵ Stanje se je postupno mijenjalo jer su franjevci u Slavoniji i Podunavlju uspješno obnavljali svoje redove mladim članovima. Štoviše, Namjesničko vijeće je 24. listopada 1801. dodijelilo 1500 florena Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga za održavanje novaka i studenata, a 3. studenoga 1801. traži izvještaj od provincijala Josipa Jakošića o vrstama i broju visokih škola i, naravno, o napredovanju studenata i radu nastavnika.⁶

1. Rad škole od osnivanja kroz prva dva desetljeća

U Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga, pokrajinskoj zajednici slavonskih i podunavskih franjevaca, je 1797. provincijal Josip Pavišević istodobno uspostavio u Baji bogoslovnu školu, a u Vukovaru i u Mohaču filozofska učilišta.⁷

Provincijal Pavišević je 15. IV. 1790. obavijestio bivšeg provincijala Ivana Velikanovića da mu još nije poznato pod kojim će uvjetima država dopustiti redovnicima primanje kandidata u novicijjat jer novi car Leopold II. još nije dokinuo odredbe Josipa II. Usp. AFSOSijek, J. PAVIŠEVIĆ, *Epistolae ad religiosos intra Provinciam. Pars prima*, str. 706. U međuvremenu stanje se očito promijenilo u tom pitanju jer Pavišević ponovno piše 8. VIII. 1790. iz Budima Velikanoviću da je stiglo dopuštenje državnih vlasti primati u novicijjat, ali među ostalim uvjetima kandidati trebaju također posjedovati svjedodžbu o završenom filozofskom školovanju i dopuštenje civilnih vlasti. Usp. *Ondje*, str. 722-723.

Namjesničko vijeće dopušta 14. veljače 1792. franjevačkoj Provinciji sv. Ladislava sa središtem u Zagrebu primati među novake građane cijele Monarhije, ali ne dopušta da polažu redovničke zavjete po navršenoj 21. godini života, kako je to dopuštalo opće crkveno zakonodavstvo; zavjetovanje po navršenoj 21. godini života državne vlasti su dopustile 13. srpnja 1802. godine. Usp. AHFPZagreb, *Svezak B 6*, str. 335. 343.412.

Usp. H. ZOSCHKE, *Die theologischen Studien und Anstalten der Katholischen Kirche in Österreich*, Wien und Leipzig, 1894, str. 430-432, 437-439, 445. Također je tom zgodom redovnicima zabranjeno otvarati vlastite visoke škole u gradovima gdje su biskupi otvorili svoje filozofske ili teološke škole. Od te zabrane Namjesničko je vijeće odustalo 12. veljače 1805. godine. Usp. AHFPZagreb, *Svezak B 6*, str. 428.

Usp. AFSBudim, *Svezak 12-3/48*, ad diem.

O vukovarskom filozofskom učilištu u 18. st. pruža informacije rasprava: Filozofsko učilište u Vukovaru (1733.-1783.), u: *Anali za povijest odgoja 1* (1992), str. 13-24. O sačuvanim rukopisima vukovarskih nastavnika filozofije iz tog vremena usp. F.E. HOŠKO, Filozofski rukopisi predavača na franjevačkim učilištima u Srijemu, Baranji i Bačkoj u tijeku 18. st., u: *Zbornik Slavonija, Srijem, Baranja i Bačka*, Zagreb, 1993, str. 151-164.

Bogoslovna škola u Baji počela je vrlo skromno jer u prvoj nastavnoj godini imala samo jednog studenta i jednog profesora; profesor je bio Cecilijan Öckl.⁸ Za dvije godine škola je imala dva studenta, a 1800. se Öcklu kao profesor pridružuje Alojzije Baumgärtl.⁹ Namjesničko vijeće je 2. prosinca 1800. dalo svoju suglasnost da Öckl predaje dogmatsko bogoslovlje i Sveto pismo, a Baumgärtl crkveno pravo i crkvenu povijest.¹⁰ Ta dva profesora su predavali zajedno sve do 1804. godine kada je Josip Brosch (1804.-1806.) naslijedio Öckla koji je tada nastupio kao profesor u vukovarskom odjelu bogoslovne škole.¹¹

Filozofsko učilište u Vukovaru započelo je rad s dva studenta, a profesor je bio Klement Orovčanin.¹² Držao je nastavu samo godinu dana jer je jedan student napustio Franjevački red pa je provincijal Pavišević drugoga poslao u Mohač gdje je na tamošnjem učilištu predavao Grgur Peštalić.¹³ Poput Paviševića bdio je i njegov nasljednik u službi provincijala Josip Jakošić nad odgojem i školovanjem mladih franjevaca pa je 1801. poslao Orovčanina u Našice i ondje uspostavio filozofsko učilište.¹⁴ Orovčanin je predavao na filozofskom učilištu u Našicama sve do 1805. godine,¹⁵ a još jednu godinu je, čini se, zajedno s Peštalićem predavao na filozofskom učilištu u Mohaču (1805./06.).¹⁶

⁸ Cecilijan Öckl (Culma, Češka, 12.V.1753. - Vukovar 15. III. 1809.) postao je franjevac u Šaregradu 1769. Teološko školovanje je završio na Generalnom učilištu u Osijeku. Na Sveučilištu u Pešti je stekao profesorsko zvanje iz filozofije i teologije. Predavao je na filozofskim učilištima u Našicama (1779./80.) i u Aradu (1780.-1782.). U vrijeme razmahalog jozefinizma bio je jedan od tajnika provincijala Josipa Paviševića (1783.-1791.). Neko je vrijeme bio upravitelj samostana u Baji, a umro je u službi gvardijana u Vukovaru i dekana vukovarske teološke škole. Usp. F. E. HOŠKO, Pastoralna formacija hrvatskih franjevaca u 19. stoljeću, u: Kačić 14 (1982), str. 73.

⁹ Alojzije Baumgärtl (Batsin u Češkoj, 7.V.1751. - Arad, 2.XI.1823.). Teološko školovanje je završio 1778. u bogoslovnoj školi osječkog Generalnog učilišta I. razreda kao član Provincije sv. Ivana Kapistranskoga. U međuvremenu se osposobio za profesora gimnazije i profesora teologije; najvjerojatnije na sveučilištu u Pešti. Od 1783. do 1786. je duhovnik gimnazijalaca, profesor i gimnazijski knjižničar u Osijeku. Kad su državne vlasti ponovno dopustile djelovanje redovničkih bogoslovnih škola, on s C. Öcklom biva 1800. profesorom bogoslovne škole u Baji. Predavao je najprije crkveno pravo i crkvenu povijest (1800.-1804.), a zatim biblijske predmete, uvod u teologiju, patrologiju i povijest teološke književnosti (1804.-1806.). Iste je predmete predavao još neko vrijeme u Földvaru. Za provincijala Josipa Puchnera (1818.-1821.) pa do smrti boravi u Aradu; ondje je gvardijan, a istodobno i provincijalov savjetnik. Provincijal Grga Čevapović ga je imenovao 1822. dekanom drugog odjela bogoslovne škole, tj. vukovarskog, koja je tada boravila u Aradu. Tiskom je objavio teze iz crkvenog prava i iz crkvene povijesti pod naslovom: *Propositiones ex universo jure canonico (Essekini, 1802.)* i *Propositiones ex universa historia ecclesiastica.* (Pestini, 1804.) i tako ostavio provorazredna svjedočanstva o sadržaju naučavanja u crkvenim školama u prvoj fazi kasnog jozefinizma u nas.

¹⁰ AFSBudin, *Svezak 12-3/48*, ad diem.

¹¹ Broscha je 1806. naslijedio Kalasancije Kiszely, ali tada su profesori Baumgärtl i Kiszely napustili Baju i preselili u Földvar, zatim u Mohač pa u Našice i ponovno u Mohač. Dok je škola bila u Našicama 1810./11. godine, ondje su predavali Kiszely i Ivan Nepomuk Pendl. Škola se je 1818. vratila u Baju s profesorima Pendlom i Josipom Matzekom; prvi je predavao u Baji dulje (1818.-1824.) nego drugi (1818.-1820.). Matzeka je naslijedio Tadija Stojanović (+Požega, 24.II.1825.), negdašnji profesor filozofskih učilišta u Našicama (1816.-1818.) i Radni (1818.-1820.). Pendlu je pak učiteljsku stolicu 1824. preuzeo Stjepan Ninković (+Slavonski Brod, 2.V.1848.) i predavao do 1831. godine dok je Stojanovića naslijedio Erazmo Tomeček (1826.-1830.). Usp. *Historia domus Bajensis*, Band I. Baji, 1991, str. 199-387.

1.1. Osnivanje bogoslovne škole u Vukovaru

Nakon što Pavišević nije uspio u svojoj namjeri da Vukovar bude mjesto filozofskog učilišta, njegov nasljednik u službi provincijala Josip Jakošić je odlučio u tom gradu uspostaviti bogoslovnu školu.¹⁷ On je 23. listopada 1802.

¹² Klement Orovcjanin (Požega, 15.12.1755. - Požega, 14.5.1813.) stupio je 1773. među franjevce, a zatim je studirao filozofiju kod Franje Kovačevića i sudjelovao u obrani njegovih teza iz filozofije na javnoj raspravi u Iloku 17.9.1775. te 6. i 8.9.1777. u Vukovaru. Teologiju je studirao u Temišvaru (1777./78.) i Budimu (1778.-1781.). Na sveučilištu u Pešti je 1782. zaključio studij filozofije i položio ispit za profesora. Predavao je na učilištu u Baji (1782./83.), a kako su tada prestale djelovati redovničke visoke filozofske i teološke škole, posvetio se pastoralnom djelovanju: bio je propovjednik u Baču (1783./84.), u Velikoj (1784./85., 1789.-1794.), Požegi (1785.-1788.), Našicama (1788./89.), u Vukovaru (1798.-1801.) i Slavonskom Brodu (1806.-1809., 1811.-1813.). U Vukovaru (1809./10.) i Iloku (1810./11.) je bio samostanski starješina, a istodobno i dekan bogoslovne škole. Prethodno se vratio profesorskoj službi i predavao na filozofskim učilištima u Vukovaru (1797./98.), Našicama (1801.-1805.) i Mohaču (1805./06.). U rukopisu je ostavio ljetopis *Notatu quaedam digniora ab anno 1773.* (vel. 21 x 16, 5 cm); franjevački samostan u Slav. Brodu, sign. B-3) s bilješkama o zbivanjima u Slavoniji kroz četiri desetljeća, a tiskom je objavio popise filozofskih teza: *Tentamen publicum ex logica, historia philosophiae et mathesi pura.* (Essekini, 1803.) i *Tentamen publicum ex mathesi pura.* (Essekini, 1806.). Usp. I.E. FERMENDŽIN, *Brevis catalogus... scriptorum Provinciae s. Ioanis a Capistrano. Schematismus almae Provinciae S. Joannis a Capistrano.* Temesvarini, 1887, str. 1-23; F. E. HOŠKO, Ljetopis Klementa Orovcjanina, u: *Croatica Christiana Periodica* 4 (1980), br. 5, str. 55-60.

¹³ Grgur Pešalić (Baja, 27. VI. 1755. - Baja, 1. II. 1809) je poslije redovitog filozofskog i teološkog školovanja na visokim školama Provincije sv. Ivana Kapistranskoga studirao filozofiju na sveučilištu u Budimu (1777.-1779.) i ondje postigao naslov doktora filozofije. Predavao je na filozofskim učilištima po državnom nastavnom programu u Baji (1779.-1781.) i Požegi (1781.-1783.). Ponovno je predavao od 1797. do 1806. predavao na obnovljenom učilištu filozofije u Mohaču. Bio je "odličan poznavalac filozofskih disciplina i predavač istaknutih didaktičkih sposobnosti" (Čevapović). O njegovom učiteljskom djelovanju govore i tri objavljena tezisa: *Tentamen publicum ex logica, historia philosophiae et mathesi* (Bajae, 1780), *Tentamen publicum ex physica et philosophia morum* (Budae, 1800), *Tentamen publicum ex metaphysica et geometria pura* (Budae, 1803.), i *Positiones philosophiae* (Budae 1805). Usp. F. E. HOŠKO, Franjevačko visoko učilište u Požegi, u: *Nova et vetera*, 27 (1977), br. 1, str. 109-111.

¹⁴ Josip Jakošić (Budim, 2.VII. 1738. - Budim, 13. II. 1804.) je kao član Provincije sv. Ivana Kapistranskoga filozofiju i teologiju služao na školama Generalnog učilišta u Budimu (1758.-1763.); teologiju je neko vrijeme studirao i u Rimu. Predavao je na filozofskom učilištu u Baji (1767.-1770.) i na učilištu moralnog bogoslovlja u Radni (1770.-1773.), a poslije 1777. je bio organizator školovanja mladih franjevaca koji su studirali na peštanskom sveučilištu. Obavljao je niz upravnih službi u samostanima i u provinciji i čak u tri navrata provincijal (1780.-1783., 1800.-1803., 1803./1804.). Primas J. Bathyany ga je proglasio 1789. prisjednikom ostrogonске nadbiskupije, a boravio je i u Višegradu kao teolog biskupa Nikole Milašina (1791.-1797.). U rukopisu su sačuvani njegovi filozofski, teološki i povijesni spisi: *Institutiones philosophicae* (Bajae, 1767.-1770.; vel. 17 x 21,2 cm; Budim, K II 30), *Prima lineae Philosophiae activae universalis* (Bajae, 1767.-1770.; vel. 20 x 25,2 cm; Budim, K I 16), *De gratia et alii tractatus theologici* (s.l.s.a.; vel. 17,5 x 22 cm; Budim, K II 1) i *Introductio praevia in historiam ecclesiasticam: Rudimenta seu fundamenta praecipua instituti nationalis* (s.l.s.a.; vel. 19,3 x 26 cm; Budim, K II 1) te *Scriptores Interamniae vel Pannoniae Saviae, nunc Slavoniae dictae* (1795). Spis je najprije objavljen u nizu *Grada za povijest književnosti hrvatske, JAZU* (2 (1899), str. 116-153), a S. Sršan ga je preveo pod naslovom »Slavonski pisci (1795.-1830.)«, u: *Revija*, 28 (1988), br. 1, str. 59-87. U budimskom franjevačkom samostanu je organizirao arhivsku zbirku i u nju sabrao brojne spise i rukopise. Usp. F.E. HOŠKO, Dvije osječke visoke škole u 18. stoljeću, u: Kačić 10 (1978), str. 161; ISTI, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj*, KS, Zagreb, 2000, str. 231.

¹⁵ God. 1803. je Orovcjanin imao šest studenata u Našicama; među njima je bio kasniji profesor teologije i provincijal Petar Becker. I sljedeće školske godine Orovcjanin je sa studentima u Našicama. Usp. Arhiv franjevačkog samostana u Vukovaru (AFSVukovar), *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, str. 316-317. 320. 347; AFSB, *Epistolae ad episcopos et eorum vicarios*, str. 10; AFSBudim, *Svezak 12-3/48, ad annum*.

¹⁶ Pešalić sigurno predaje filozofiju 1803. u Mohaču, a isto tako i 1804. godinu. Usp. AFSBudim, *12-3/48, ad annum*.

obavijestio vukovarski samostan da mu je zadaća primiti dva završena studenta filozofije kojima će Martin Matijašević započeti predavati teologiju pa je tako škola počela u jesen 1802. svoj rad.¹⁸ Premda nije bio osposobljen po propisima državnih vlasti za profesora teologije, Matijašević je bio prvi predavač tek uspostavljene bogoslovne škole u Vukovaru.¹⁹ Od 1797. do 1802. Matijašević je obavljao službu župnika u Nuštru, a nije isključeno da je i ranije ondje obavljao istu službu. Kad ga je provincijal Jakošić bio izabrao za službu predavača teologije, javio je 29. lipnja 1802. đakovačkom biskupu Krtici da se je Matijašević odrekao vodstva župe u Nuštru. Tako je Matijašević bio oslobođen svoje pastoralne službe pa je u jesen 1802. mogao doći u Vukovar i već potkraj godine preuzeti odgojnu brigu o dva završena studenta filozofije i držati im predavanja o gradivu koje je u to vrijeme od države propisana nastavna osnova teološkog studija bila predvidjela u prvoj nastavnoj godini bogoslovnih škola.²⁰ Matijašević je godinu dana predavao sam dok mu se 27. rujna 1803. nije pridružio profesor teologije Celestin Schneider.²¹ Zbor samostanskih starješina slavonsko-podunavske franjevačke provincije sv. Ivana Kapistranskoga potvrdio je, naime, 1803. odluku o osnutku bogoslovne škole u vukovarskom samostanu i ondje smjetio petoricu studenata i dvojicu predavača teologije, Matijaševića i Schneidera.²² Za razliku od Matijaševića Schneider je posjedovao od jozefinističkih vlasti priznatu kvalifikaciju profesora teologije jer je predavao potkraj djelovanja crkvenih škola u prvim godinama cara Josipa II. na odjelu bogoslovne škole u Temišvaru (1779.-1783.). U Vukovaru je predavao od 1803. do 1805. godine i u isto vrijeme je bio dekan ili prodirektor škole.²³

Počeci djelovanja bogoslovnih škola u Baji i u Vukovaru ukazuju da je Provincija sv. Ivana Kapistranskoga tada imala vrlo malen broj studenata teologije što bi uskoro nametnulo vodstvu područne zajednice zadaću odlučiti hoće li bogoslovna škola djelovati u Baji ili u Vukovaru. Slavonskim i

¹⁷ Vukovarska je bogoslovna škola štovala kao zaštitnika sv. Bonaventuru i na njegov blagdan bi profesori i studenti slavili svečanu misu, a jedan student bi držao prigodni govor na latinskom jeziku. Usp. AFSVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. I, str. 380.

¹⁸ "pro inchoanda Theologia, cathedram moderante M. V. P. Martino Mathiassevich", AFSVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. I, str. 355. Napomena: Drugi svezak vukovarskoga samostanskog ljetopisa nosi naslov *Protocollum venerabilis conventus Valcovariensis*, a treći opet *Protocollum seu historia rerum memorabilium conventus Vukovariensis*; navode se sva tri pod naslovom prvog sveska uz oznaku broja sveska.

¹⁹ Martin Matijašević (Požega, 1764. - Vukovar, 6.II. 1807.) je stupio u Provinciju sv. Ivana Kapistranskoga 1781. godine. God. 1789. ga spominje popis među studentima generalnog sjemeništa u Egeru. Usp. autorovu raspravu, pripremljenu za zbornik prigodom 80. godišnjice franjevca Atanazija Josipa Matanića, umirovljenog sveučilišnog profesora, pod naslovom *Franjevci iz Slavonije i Podunavlja u jozefinističkom generalnom sjemeništu*.

²⁰ Usp. AFSVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*... sv. I, str. 316. 353. 355. 388.

²¹ U prva dva desetljeća 19. st. nastavna godina bi počimala prvih dana mjeseca studenoga, a završavala bi prvih dana mjeseca rujna (*Ondje*, sv. I, str. 371.374), dok Namjesničko vijeće nije 1831. odredilo da školska godina počinje 15. listopada, a završava 30. srpnja. *Ondje*, sv. 2, str. 41.

²² Usp. AFSVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. I, str. 357- 358.

podunavskim franjevcima je bilo stalo da i u jednom i u drugom mjestu imaju školski zavod pa je pitanje gdje će biti bogoslovna škola riješila nova nastavna osnova Namjesničkog vijeća koja je izričitije od prethodne razdijelila nastavni program teološkog školovanja u dva međusobno nezavisna dijela. To je bio neposredni povod da se objedini rad bogoslovnih škola u Baji i Vukovaru, i to tako da ubuduće u ta dva mjesta djeluju dva različita odjela iste bogoslovne škole. Tu je preuredbu izveo provincijski starješina Marijan Lanosović.²⁴

1.2. Lanosovićeva preuredba rada bogoslovne škole u dva odjela

Namjesničko vijeće je već 31. siječnja i 14. srpnja 1804. tražilo od profesora teologije u Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga da dostave svoj izvještaj kako provode propisani preuređeni nastavni program teologije.²⁵ Stoga je provincijski vikar Marijan Lanosović, nasljednik preminulog provincijala Jakošića, povjerio vukovarskom profesoru teologije Schneideru i profesoru osječke gimnazije Aleksandru Tomikoviću, da pripreme nacrt provedbe novog nastavnog programa teologije u školama Provincije sv. Ivana Kapistranskoga.²⁶ Lanosović je 25. kolovoza 1804. sazvao profesore obiju teoloških škola na

²³ Celestin Schneider (Budim, 5.XII.1743. - Baja, 29.VIII.1816.) postao je u Baču 1761. član Provincije sv. Ivana Kapistranskoga. Filozofsko i teološko školovanje je završio na školama svoje Provincije i postigao naslov predavača filozofije. Predavao je na filozofskim učilištima u Aradu (1770.-1773.) i Budimu (1777.-1779.). Vjerojatno je on bio prvi profesor budimskog filozofskog učilišta koji je pred državnim školskim vlastima položio ispit za profesora filozofije, a isto tako i ispit za profesora teologije po državnoj nastavnoj osnovi. U međuvremenu je predavao na učilištu moralnoga bogoslovlja u Našicama (1775./76.) i na odjelu bogoslovne škole u Temišvaru (1779.-1783.). Nakon nastavnčkog djelovanja u Vukovaru pošao je 1805. u Radnu, ali ga je već sljedeće godine izborni sabor Provincije sv. Ivana Kapistranskoga izabrao za provincijala. Tu je službu obavljao u dva trogodišta (1806.-1809., 1812.-1815.), a u međuvremenu je bio dekan odjela bogoslovne škole u Baji (1810.-1812., 1815./16.), i to poslije prvog i drugog trogodišta službe provincijala. Usp. F. E. HOŠKO, Prosvjetno i kulturno djelovanje bosanskih i hrvatskih franjevac tijekom 18. stoljeća u Budimu, u: *Nova et vetera* 28 (1978), str. 177; ISTI, Franjevačka bogoslovna škola u Petrovaradinu (1735.-1783.), u: *Diacovensia* 7 (1999), br. 1, str. 216.

²⁴ Marijan Lanosović (Orubica, 12. VI. 1742. – Slavonski Brod, 25. XI. 1812.) je nakon studija na filozofskom učilištu u Budimu (1763.-1766.) i u bogoslovnoj školi u Osijeku (1766.-1770.) nastupio svoju nastavničku službu na filozofskom učilištu u Slavonskom Brodu (1770.-1773.) i u bogoslovnoj školi u Osijeku (1774.-1777.-1783.). Na poticaj vrhovnog školskog nadzornika u Hrvatskoj biskupa Antuna Mandića u Beču je uvodio njemačke riječi u rječnik Joakima Stullija. Ondje je bio i profesor hrvatskog jezika u kraljevskom sjemeništu. Poslije smrti provincijala Jakošića upravljao je Provinciju sv. Ivana Kapistranskoga u svojstvu vikara provincije (1804.-1806.). Priredio je dvije gramatike hrvatskog jezika: *Uvod u latinsko riči slaganje s nikima nimačkog jezika bližkama za Njemce...* (Osik, 1776.) i *Neue Einleitung zur slavonschen Sprache* (Osijek, 1778, 1789.). Tiskom je također objavio *Bogomolnu knjižicu iz pisama Davidovih* (Budim, 1782.) i *Evangelistar ilirički* (Budim, 1794.), a rukopisu su ostali njegovi spisi *Tractatus de sacramento poenitentiae, Isagoge, De revelatione, Jus publicum ecclesiasticum* /Essekini 1783/ i *Jus privatum ecclesiasticum* /Essekini 1783/. Jakošić mu još pripisuje danas izgubljene spise: *Način sticanja jubilarnog oprosta u Jubilarnoj godini* (Osijek 1776), *Pjesma o slavonskim graničarima* (Osijek, 1778), *Elogium s. Martini confessoris ex Gregorio Turonensi* (Osijek, 1780, latinski, hrvatski i njemački); *Ilirska pjesma koja se pjeva pod misom* (Osijek, 1786) i bilježi da je bio više godina izdavao *Ilirički kalendar* (1778.-1786.). Usp. AA.VV, *Zbornik radova o Marijanu Lanosoviću*, Osijek, 1985; F. E. HOŠKO, Lanosovićev rukopis *Jus publicum ecclesiasticum* (1783.) i ključne postavke jofefinističkog crkvenog prava, u: *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (Suplement, br. 1)*, Rijeka, 2001, str. 425-440.

²⁵ Usp. AFSBudim, *Svezak 12-3/48*, ad annum.

sastanak u Vukovar s članovima upravnog vijeća Provincije. Sudionici su donijeli odluku da će se obje škole ujediniti u jedinstveni školski zavod i to tako da prvi odjel, s prvom i drugom nastavnom godinom, bude u Baji, a u Vukovaru drugi odjel, s trećom i četvrtom nastavnom godinom.²⁷ Novi je, naime, program nastave studij dogmatskog bogoslovlja stavio u treću i četvrtu nastavnu godinu dok je po prethodnoj nastavnoj osnovi on već započimao u drugoj nastavnoj godini. Tako je novi nastavni program razgraničio rad prve dvojice nastavnika u prvi dvije nastavne godine od rada druge dvojice nastavnika u trećoj i četvrtoj godini studija.

Sudionici vukovarskog sastanka priredili su konkretan plan teološke nastave. Provincijski vikar Lanosović ga je 6. studenog 1804. poslao dekanu bajskog odjela bogoslovne škole Jakovu Bergu i u novom dopisu 4. prosinca od njega zahtijevao da bdije nad radom profesora bajskog odjela u skladu s ovim dogovorom o jedinstvenom radu bajskog i vukovarskog odjela.²⁸ Profesor bajskog odjela Baumgärtl se nije, čini se, previše obazirao na vukovarski dogovor pa Lanosović traži od Berga da bdije nad njegovom vjernošću vukovarskim uputama.²⁹ Koliko je Lanosoviću bilo stalo da se provede dogovoren program teološke nastave na dva mjesta, toliko mu je bilo stalo i do pripreve mladih profesora za filozofska učilišta kao i bogoslovnu školu. Želio je da filozofska učilišta i bogoslovna škola sa svoja dva odjela u Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga djeluju na najbolji način pa je 13. studenoga 1804. pozvao mlade članove Provincije da se opredijele za nastavnički poziv i službu i pripreve za državne ispite kako za profesore filozofije tako za profesore teologije.³⁰

U Vukovaru je Matijašević 1802. bio počeo predavati teološko gradivo koje je bilo predviđeno za prvu nastavnu godinu, a sljedeće godine je nastavio sa Schneiderom razlagati gradivo druge godine. Poslije vukovarskog dogovora Schneider i Matijaševićev nasljednik Cecilijan Öckl slijedili su u predavanjima

²⁶ Lanosović je pozvanima na vukovarski sastanak naznačio da ih zove »intuitu Systematis theologicis organisan-di et ordinandi conformiter intimati Excelsi Consilii«. Usp. AFSBudim, *Svezak 12-3/48*, ad annum.

²⁷ U Vukovaru su uz Schneidera i Matijaševića bila prisutna oba profesora iz Baje, Öckl i Baumgärtl. Dogovor o jedinstvenom djelovanju škole na dva mjesta je više vodio računa o ostvarivanju nastavne osnove teoloških škola u Vukovaru jer su vukovarske studente poslije dvije godine u Vukovaru i onako čekale treća i četvrta nastavna godina. Usp. AFSVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. 1, str. 371. 382. 389. 391. 402.

²⁸ Jakov Berg (Petrovci u Srijemu, 9. I. 1742. - Arad, 1. IV. 1815.) je bio profesor filozofije i teologije te odgojitelj franjevačkih studenata u generalnom sjemeništu. Nakon što su obnovile djelovanje franjevačke visoke škole, bio je dekan bogoslovne škole u Baji (1804.-1806.). Usp. F. E. HOŠKO, *Franjevačka Bogoslovna škola u Petrovaradinu (1735.-1783.)*, u: *Diacovensia 7* (1999), str. 218.

²⁹ »Praescriptus servandorum studiorum et praelectionum modus propter unitatem tenendus.« AFSBudim, *Svezak 12-3/52*, str. 23.

³⁰ Lanosović se tako zanimao kod Grgura Peštalića 8. siječnja 1804. hoće li studenti Grgur Čevapović i Ivan Nepomuk Pendl po završetku studija filozofije biti spremni za ispit pred sveučilišnom komisijom u Pešti kako bi mogli predavati filozofiju kad završe studij teologije. Isto tako se zanimao je li Filip Schnireh sposoban za predavača filozofije. Dobivši očito od Peštalića pozitivan sud o Čevapoviću i Pendlu. Lanosović im je pisao 22. siječnja 1805. da se pripreve za državni ispit iz filozofije na sveučilištu zaprijetivši im da im neće dopustiti studij teologije ako ne pristupe tom ispitu. Usp. AFSBudim, *Svezak 12-3/48*, ad annum; AFSBudim, *Svezak 12-3/52*, str. 38.

nastavni program za treću, odnosno četvrtu nastavnu godinu. Tako su profesori vukovarske bogoslovne škole samo u prve četiri godine ostvarili cjelovit nastavni program teološkog školovanja, a poslije 1806. su predavali samo onaj dio nastavne osnove koja je bila propisana za treću i četvrtu godinu teološkog školovanja. Matijaševića je 1804. naslijedio u Vukovaru dotični profesor bogoslovne škole u Baji Cecilijan Öckl. Prethodno je djelovao na bogoslovnoj školi u Baji i ondje objavio dva popisa teza za javnu raspravu: *Propositiones de religione, et isagogia in theologiam dogmaticam* (Budae, 1803.). Iz njih se može jasno razaznati sadržaj nastavne osnove onodobnog, tzv. terezijanskog,³¹ programa bogoslovnih škola. »Terezijanski« program teološke nastave iz 1777. godine država je prilagođavala novim okolnostima u razdoblju kasnog jozefinizma, i to 1792. pa 1793. i opet 1794. godine.³² Prvi profesori obnovljene teološke škole u Baji su slijedili taj prilagođeni program i tako ostavili važno svjedočanstvo o njegovoj izvedbi među slavonsko-podunavskim franjevcima na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće. Öckl je, naime, i u rukopisu ostavio dva spisa: prvi, *Tractatus Isagogicus in Theologiam Dogmaticam seu de religione et locis theologicis* (Bajae, 1802.) predstavlja uvod u teologiju, a drugi spis *Collectio ordinationum regiarum pastores animarum concernentium* se može nazvati pokušajem priređivanja pastoralnog priručnika.³³

Naravno, na učiteljskim katedrama vukovarskog odjela bogoslovne škole promjene su se događale vrlo brzo. Tako je Schneidera naslijedio Henrik Schaffter (1805.-1810.),³⁴ a poslije Öckla je njegovu katedru preuzeo Celestin d'Alt (1809.-1814.). Schafftera je naslijedio jedan od prvih vukovarskih studenata Lovro Thuroczy (1810.-1815.),³⁵ a zatim su učiteljske stolice preuzeli Grga Čevapović i Petar Becker, dvojica uglednih i zaslužnih članova Provincije sv. Ivana Kapistranskoga. Njima se po značenju među slavonskim i podunavskim

³¹ Riječ je o program *Ratio educationis totiusque rei litterariae per Regnum Hungariae et provincias eidem adnexas* (Vindonae, 1777.). Provedbu njegove primjene 1779. u bogoslovnim školama Provincije sv. Ivana Kapistranskoga razotkriva u ovoj knjizi studija Dvije osječke visoke škole u 18. stoljeću, a u visokim školama Provincije sv. Ladislava rasprava: F. E. HOŠKO, Organizacija filozofske i teološke nastave u visokim školama provincije sv. Ladislava u razdoblju potridentske obnove, u: Kačić 6 (1974), str. 53-74.

³² Taj naziv »terezijanski« upotrebljavaju 1803. i državni dokumenti. Spominju također da je 1793. i 1794. provedena određena prilagodba izvornog »terezijanskog« programa biskupijskim i redovničkim bogoslovnim školama. Usp. AHFPZagreb, *Svezak B* 6, str. 419.

³³ Öckl je tiskom objavio uz dva popisa teoloških teza i povijesni spis *Synopsis collectanea vitae... Joannis a Capistrano* (Budae, 1803.). Usp. /E. FERMENDŽIN/: *Brevis catalogus... scriptorum Provinciae S. Iomais a Capistrano*. Schematismus almae Provinciae s. Ioannis a Capistrano... Temesvarini, 1887. Još prije dokidanja crkvenih visokih škola objavio je također program javne rasprave iz filozofije: *Tentamen publicum ex mathesi et geometria necnon Propositiones ex universa Philosophia... Aradini 1781.* (Essekini ?!, 1781.).

³⁴ Henrik Schaffter je bio Švicarac. God. 1770. je rođen, a po završetku teološkog školovanja je stupio 1801. u Baču među franjevence. U Budimu je 1. siječnja 1802. zaređen za svećenika. Poslije 1810. vratio se u Švicarsku zatraživši prethodno prijelaz među franjevence kapucine.

³⁵ Lovro Thuroczy (-, 13.I.1783. - Vukovar, 13.II. 1815.) je kao završen student filozofije je 1802. pristupio u Baču franjevcima. God. 1803. je u Vukovaru započeo studij teologije; završio ga je 1807. i već 1809. nastupio kao profesor teologije. Umro je od groznice kojoj je tako podlegao jer je i inače bio slaba zdravlja. Usp. AFSVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. I, str. 357. 365. 369. 388. 414. 457.

franjevcima, a i u crkvenom i kulturnom životu općenito, pridružuju profesori Josip Matzek i Marijan Jaić, a zatim i Kajo Agjić; sva petorica su kao provincijali punih trideset godina upravljali Provincijom sv. Ivana Kapistranskoga i svoju kulturu ugradili u njezin život i djelovanje. Tom nizu prvih profesora vukovarske bogoslovne škole valja pribrojiti i Vjenceslava Krtsmerya.³⁶

1.3. Nastavna osnova teološkog školovanja

Kad je Pavišević obnovio rad bogoslovne škole 1797. u Baji, tamošnji su profesori slijedili još 1792. odobren nastavni program za bogoslovne škole u sastavu biskupijskog sjemeništa koji je Ugarsko namjesničko vijeće odobrilo i za bogoslovne škole u redovničkim zajednicama. Tog programa su se na samom početku rada bogoslovne škole u Vukovaru držali i profesori Matijašević i Schneider. Po tom programu nastava teologije je trajala četiri nastavne godine: u prvoj godini studija prvi je nastavnik predavao biblijske predmete, a drugi crkvenu povijest; u drugoj nastavnoj godini prvi je nastavnik započeo razlaganja uvodnog dijela dogmatskog bogoslovlja, koje je treći nastavnik predavao u posljednje dvije godine nastave, dok je drugi nastavnik izlagao crkveno pravo, a u trećoj i četvrtoj godini je četvrti nastavnik tumačio moralno i pastoralno bogoslovlje, uz osnove katehetike, homiletike i pedagogike³⁷. Nastavna osnova 1792. je predviđala da studenti bogoslovnih škola slušaju i predavanja o gospodarstvu kao i iz opće nauke o odgoju. Kako taj zahtjev biskupijske bogoslovne škole redovito nisu ispunjavale, nastavna osnova 1803. to ubraja među slobodne predmete, i to zajedno s hebrejskim i grčkim jezikom.³⁸

Taj, tzv. "terezijanski" program teološke izobrazbe sastavljen je s ciljem da teologija bude u službi pastoralna, a teološko školovanje u funkciji pastoralne formacije, jer po tom novom programu valja »formirati časne služitelje Evanđelja«, tj. savršene dušobrižnike. Pastoralna formacija je tako integrirana u nastavni program teološke izobrazbe,³⁹ a „terezijanski“ nastavni program teoloških škola je uveo kao samostalan predmet pastoralnu teologiju.⁴⁰ Naravno, bilo je i drugih promjena koje su bile izraz jozefinističkog gledanja, npr. teologija

³⁶ Vjenceslav Krtsmery (Rosenberg, Češka, 23.IX.1802. - Földvar, 5.XI.1836.) stupio je među franjevce 1819. Teologiju je studirao u Baji (1822.-1824.) i u Vukovaru (1824.-1826.), a 1825. je zaređen za svećenika. Stekao je pravo predavati filozofiju i teologiju pa je bio profesor filozofije Iloku (1826.-1828.) i u Slavanskom Brodu (1828./29.). Dok je boravio u Vukovaru, bio je također učitelj pjevanja. Umro je obavljajući službu samostanskog starješine.

³⁷ Arhiv Franjevačkog samostana u Budimpešti (Margitutca 25; AFSBudim): *Collectanea rariora P. J. Jakosich*, tomus 3, st. sign. 3 j-2, str. 260-261.

³⁸ Usp. H. ZOSCHKE, *Die theologischen Studien und Anstalten*, str. 70.

³⁹ Usp. J. MUELLER, *Die anthropozentrische Pastoraltheologie der Aufklärung*, u: E. WEINZIERL, G. GRIESL, *Von der Pastoraltheologie der zur Praktischen Theologie 1774-1974*, Salzburg - München, 1976, str. 19.

⁴⁰ Usp. A. MUELLER, *Praktische Theologie zwischen Kirche und Gesellschaft*, u: F. KLOSTERMANN, R. ZERFASS, *Praktische Theologie heute*, München, 1974, str. 15-25.

ne smije biti spekulativna, skolastička, tj. sustav teoloških spoznaja koje su utemeljene pomoću filozofije, nego je valja osloniti na Bibliju i crkvene oce. Zato u studij teologije nužno spada biblijska egzegeza, patrologija i crkvena povijest s njihovim pomoćnim znanostima, napose poznavanje grčkog i semitskih jezika. U egzegezi se primjenjuje povijesna kritička metoda, jer je Biblija također ljudski spis. Studij povijesti treba pokazati opravdanost promjena u Crkvi sadašnjosti i budućnosti jer će razotkriti kako Crkva kroz svoju prošlost nije bila nepromjenjiva.⁴¹ Teološka nastava je k tome trebala pružiti mogućnost upoznati duhovna nastojanja svoga vremena, što su u programu nudile povijest Crkve i biblijska egzegeza da bi tako budući svećenici bili osposobljeni suočiti se s prosvjetiteljskom filozofijom i onovremenom sekularizacijom, a ne samo bili poznavaoči teologije kao unutar sebe zatvorenog sustava.

Namjesničko vijeće je 2. kolovoza 1803. preuredilo tzv. «terezijanski» program i ponovno odredilo da nastavu izvode četiri nastavnika, i to prva dva nastavnika zajedno tijekom prve i druge nastavne godine, a treći i četvrti nastavnik u trećoj i četvrtoj godini. Takav raspored nastave je ne samo omogućio nego i uvjetovao diobu bogoslovne škole u Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga na dva odjela, prvi u Baji, »bajski«, za prve dvije nastavne godine i »vukovarski« za treću i četvrtu nastavnu godinu. Prvi profesor je u prvoj nastavnoj godini predavao povijest religija, povijest Crkve, pomoćne povijesne znanosti kronologiju i geografiju, temeljne spoznaje ekleziologije, značenje povijesti za studij teologije i teološke osnove, napose je ukazivao na potrebu i nužnost božanske objave. U drugoj nastavnoj godini je taj isti profesor predavao povijest teološke književnosti i teoloških osnova, a napose patrologiju. Taj nastavnik nije više, kako je predviđao »terezijanski« program, započimao u drugoj nastavnoj godini i razlaganje dogmatskog bogoslovlja.

Drugi nastavnik je pak u prvoj godini poučavao prva tri mjeseca osnove hebrejskog jezika, a zatim hermeneutiku Starog zavjeta, dok je u drugoj godini opet prva tri mjeseca učio studente grčki i zatim hermeneutiku Novoga zavjeta. Odsada treća i četvrta godina teološkog studija predstavljaju samostalnu cjelinu pa su mogle djelovati kao zasebni odjel na različitom mjestu od djelovanja prvih dviju nastavnih godina. U tom drugom dijelu studija treći je nastavnik razlagao treće i četvrte godine dogmatsko bogoslovlje pod polemičkim vidom, tj. ukazujući na razlike u teološkim tumačenjima drugih kršćana. Četvrti nastavnik je u trećoj godini studija predavao moralno bogoslovlje, a u četvrtoj crkveno pravo. Dakle, i u zadaćama četvrtog nastavnika je došlo do promjene s obzirom na »terezijanski« program; iznenađuje da se izričito ne spominje pastoralno bogoslovlje. No, ovaj raspored je osigurao izvođenje nastavne osnove u dvije cjeline i u dva odjela. Svaki je nastavnik dnevno držao dva sata nastave. Naravno,

⁴¹ Usp. J. MUELLER; Die Pastoraltheologie innerhalb des theologischen Gesamtkonzepts von Stephan Rautenstrauch, str. 42-52.

predavanja su slijedila ciklički, i to: studenti prve i druge nastavne godine jedne su godine slušali samo nastavni program predviđen za prvu nastavnu godinu, a sljedeće nastavni program za drugu nastavnu godinu. Isto tako je bila organizirana nastava za treću i četvrtu nastavnu godinu.⁴² Proglašujući promijenjenu nastavnu osnovu za teološke škole Namjesničko ugarsko vijeće je opet naglasilo da profesori trebaju u cijelosti slijediti taj državni nastavni program, a mogu ga predavati samo profesori s državnim ispitom. Taj zahtjev Vijeće je ponovilo i 8. siječnja 1805. godine.⁴³

Ugarsko kraljevsko namjesničko vijeće je 5. rujna 1815. donijelo nove promjene u teološku nastavnu osnovu zadržavši četverogodišnju razdiobu nastavnoga gradiva i vezujući je uz pojedine nastavnike.⁴⁴ Po toj, promijenjenoj nastavnoj osnovi je u prve dvije godine prvi nastavnik predavao biblijsku kronologiju i geografiju, crkvenu povijest, patrologiju i povijest teološke književnosti, dok je u drugoj godini predavao crkveno pravo. Drugi je nastavnik u tom razdoblju u prvoj godini predavao biblijsku arheologiju, uvod i egzegezu Biblije Staroga zavjeta, a u drugoj godini biblijsku hermeneutiku te uvod i egzegezu Novoga zavjeta; hebrejski i grčki jezik bili su izborni predmeti. Treći i četvrti nastavnik predavali su u trećoj i četvrtoj godini studija, i to treći u prvoj godini moralno bogoslovlje, a u drugoj pastoralno bogoslovlje, katehetiku i pedagogiku dok je četvrti nastavnik u prvoj godini predavao uvod u dogmatsko bogoslovlje te pojedine dogmatske predmete što je nastavio i u drugoj godini pridružujući tom sadržaju i polemičko bogoslovlje.⁴⁵ U ovoj nastavnoj osnovi dogodila se je važna promjena prijenosom crkvenog prava u drugu nastavnu godinu.⁴⁶ Bilo je to na štetu crkvene povijesti i patrologije, ali na korist pastoralnog i moralnog bogoslovlja.

Ovaj program je potvrdila i sveopća crkvena sinoda ugarskog dijela Monarhije 1822. na kojoj je sudjelovao i provincijal Provincije sv. Ivana Kapistranskoga Grgur Čevapović. Sinoda je, naime, provjerila i ponovno utvrdila osnovne odrednice filozofskog i teološkog školovanja redovnika koji žele prihvatiti svećenički poziv. Izričito je sinoda potvrdila da želi primijeniti uredbu Ugarskog namjesničkog vijeća od 25. 02. 1817. koje su obvezivale biskupe da ih prihvate i tako organiziraju rad u biskupijskim licejima po

⁴² Usp. AHFPZagreb, *Svezak B 6*, str. 419-422.

⁴³ Usp. AFSBudim, *12-3/48*, ad annum.

⁴⁴ Profesor Petar Becker je u Mohaču sudjelovao u raspravi, koju je organizirao provincijal Ivan Balatović, o provedbi novog nastavnog plana za teološke škole. Usp. AFSVukovar: *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. 1, str. 464.

⁴⁵ Novi nastavni program propisalo je Ugarsko kraljevsko namjesničko vijeće uredbom br. 20824 od 15.IX.1815. Usp. F. E. HOŠKO, *Pastoralna formacija hrvatskih franjevaca u 19. stoljeću*, str. 71 -72.

⁴⁶ Tako je 1822. ugarska sveopća sinoda vratila raspored predavanja pojedinih predmeta na onaj red kako ga je bio zacrtao »tercijanski« program nastave. Od tog vremena nastavni program se nije više mijenjao sve do konca 19. stoljeća.

jedinstvenom školskom programu teološke izobrazbe koji je država 1815. ponovno bila potvrdila. Naravno, sinoda je odobrila i rad već uspostavljenih redovničkih filozofskih i teoloških škola za obrazovanje redovničkih studenata. Ne iznenađuje da su biskupi također potvrdili stav države kako nastavna osnova u redovničkim visokim školama mora biti ista onoj koju je država propisala za biskupijske liceje, tj. za škole u kojima se osposobljavaju budući svjetovni svećenici. Sinoda je ponovila čestu uredbu Ugarskog kraljevskog namjesničkog vijeća da se profesori tih škola predhodno trebaju osposobiti u skladu s državnim školskim zakonima i položiti propisane stroge ispite na državnim sveučilištima i od njih zadobiti potrebno odobrenje za učiteljsko djelovanje. Naravno, i provincijali Provincije sv. Ivana Kapistranskoga bili su dužni bdjeti nad ispunjavanjem tih zahtjeva kao i nad cjelokupnim djelovanjem profesora i studenata, a svakoga semestra su imali obvezu poslati primasu izvještaj o radu školskih ustanova u svojoj redovničkoj zajednici.⁴⁷

1.4. Osposobljavanje nastavnika bogoslovne škole

Državne su vlasti već kod odobravanja ponovne uspostave redovničkih bogoslovnih škola postavile zahtjev, koji su zatim često ponavljale, da u tim školama mogu predavati samo oni nastavnici koji su stekli profesorsku kvalifikaciju na državnim teološkim školama. Namjesničko vijeće je već 9. ožujka 1796. pozvalo na profesorske ispite za nastavu teologije u Peštu i upozorilo kanidate da ne mogu takvu kvalifikaciju steći u Zagrebu i Pečuhu jer tamošnje teološke škole nisu pridružene akademijama koje su djelovale u tim gradovima. Istu je uredbu Vijeće ponovilo i 30. kolovoza iste godine,⁴⁸ dok je kandidate za profesorski ispit iz teologije pred državnom ispitnom komisijom pozvalo da se do 15. rujna prijave ostrogonskom pomoćnom biskup Szabou.⁴⁹ Vijeće je 22. srpnja 1800. obznanilo da oni koji su spremni za ispite za profesore teologije trebaju do 4. rujna pristupiti profesoru crkvenog prava na sveučilištu u Pešti kako bi on provjerio njihove dokumente.⁵⁰ Nije poznato jesu li nastavnici bogoslovne škole u Baji, Öckl i Baumgaertl, pristupili u to vrijeme profesorskim ispitima ili im je bio priznat njihov negdašnji profesorski naslov, ali je svakako Ugarsko kraljevsko namjesničko vijeće 17. prosinca 1800. prvome odobrilo

⁴⁷ Sinoda je 25. rujna 1822. raspravljala o školovanju i odgoju budućih svećenika, o spremanju i primanjima profesora te o ustrojstvu tzv. liceja. Sinoda je propisala da svaka biskupija nastoji imati dva studenta u Pešti na sveučilištu a dva u zavodu Pazmaneum u Beču. Te studente valja upravitom školovanju da postignu potrebne kvalifikacije kako bi kao profesori mogli djelovati na licejima. Usp. AFSVukovar, *Acta Synodi*, str. 34-36.

⁴⁸ Usp. AHFPZagreb, *Svezak B* 6, str. 376.381.

⁴⁹ Usp. AFSBudim, *Extractus intimatorum regionum ab anno 1791. usque ad annum 1815.*, sign. 12-3/48, ad annum.

⁵⁰ Usp. *Ondje*, ad annum.

osposobljenost za profesora dogmatike, moralnog i pastoralnog bogoslovlja, a drugome za predavanje crkvenog prava i crkvene povijesti.⁵¹

Vijeće je 25. kolovoza 1802. upozorilo i kandidate za službu profesora filozofije da samo na Sveučilištu u Pešti mogu pristupiti na ispit.⁵² Godinu dana kasnije Vijeće je 6. kolovoza 1803. naredilo da se kandidati koji su spremni pristupiti ispitima za profesore teologije prijave peštanskom profesoru Markoviću,⁵³ a još 26. srpnja te godine ih je obavijestilo da će ispit na sveučilištu u Pešti biti pod predsjedanjem biskupa Antuna Mandića.⁵⁴ Namjesničko vijeće je i 6. kolovoza 1805. najavilo da će u Pešti biti ispit za profesore teologije pred biskupom Baernkopfm.⁵⁵

Državne školske vlasti su uskoro postavile i veće zahtjeve biskupima i redovničkim starješinama jer su 24. veljače 1807. odredile da će nakon poslije šest godina na bogoslovnim školama moći predavati isključivo oni koji su stekli naslov doktora teologije. Istom uredbom Namjesničko vijeće upućuje crkvene upravnike da sposobne svršene studente svojih škola odmah pošalju u Peštu na osobit poslijediplomski studij koji im otvara vrata stjecanju doktorata iz teologije.⁵⁶ Čini se da su se školske vlasti same pobojele neizvedivosti ove svoje uredbe jer je Namjesničko vijeće 28. veljače 1809. pozvalo predavače filozofije i teologije koji uspješno predaju na filozofskim učilištima i teološkim školama, a nisu stekli naslov profesora da predstave svjedočanstva o svom radu na Sveučilištu u Pešti i ono će im izdati potrebne dokumente za njihov nastavnički rad.⁵⁷

Bilo je to već vrijeme kad državnim školskim vlastima nije bilo nepoznato tko od profesora na filozofskim učilištima i bogoslovnim školama ima ili nema potrebnu kvalifikaciju. Tako Namjesničko vijeće predbacuje provincijalu Schneideru 4. veljače 1808. što profesor filozofskog učilišta u Slavanskom Brodu Pavao Goetzl nije još stekao kvalifikaciju koju zahtijevaju državne vlasti pa traži da to Goetzl učini što prije.⁵⁸ Goetzl je ubrzo postigao potrebnu kvalifikaciju profesora filozofije, kako to 29. studenoga 1809. svjedoči Vijeće,⁵⁹ ali je 1812.

⁵¹ Usp. AFSBudim, *Extractus intimatorum regionum ab anno 1791. usque ad annum 1815.*, sign. 12-3/48, ad annum.

⁵² Usp. AHFPZagreb, *Svezak B 6*, str. 413.

⁵³ Usp. AFSBudim, *Extractus intimatorum regionum ab anno 1791. usque ad annum 1815.*, sign. 12-3/48, ad annum.

⁵⁴ Usp. AFSBudim, *Svezak 12-3/48*, ad annum.

⁵⁵ Usp. AHFPZagreb, *Svezak B 6*, str. 429.

⁵⁶ Usp. *Ondje*, str. 442.

⁵⁷ Usp. *Ondje*, str. 455.

⁵⁸ Usp. AFSBudim, *Svezak 12-3/48*, ad annum.

⁵⁹ Usp. *Ondje*.

prestao predavati i pošao u vojne kapelane jer je bio prinuđen uzdržavati majku.⁶⁰ Kad je Vijeće priznalo profesorski naslov Goettzlu, priznalo je također i Filipu Schnirchu naslov profesora teoretske i pragmatičke filozofije i matematike, a Petru Beckeru profesora praktične i teoretske filozofije.⁶¹ No, isto je Vijeće prigovorilo 30. studenoga 1814. provincijalu Celestinu Schneideru što profesor vukovarskog odjela bogoslovne škole Josip Kiszely nema od države priznate kvalifikacije za nastavničku službu.⁶² Kiszely je i nadalje nastavio predavati da bi tek 1815. pristupio posljednjim ispitima za profesora teologije na sveučilištu.⁶³ Provincijal Schneider je pak samoinicijativno zahtijevao 1813. od Benvenuta Klasa, predavača filozofije, da se prijavi za ispit iz filozofije, a 1815. mu je predbacio da već četvrtu godinu predaje, a da nije postigao potreban naslov.⁶⁴

Poslije održavanja ugarske sinode 1822. godine Namjesničko vijeće je ponovno zahtijevalo da predavači na teološkim školama trebaju prethodno steći naslov doktora teologije. Tako 24. svibnja 1825. upozorava na tu obvezu i traži da i sadašnji predavači teologije bez tog naslova neizostavno poduzmu potrebno kako bi ga stekli.⁶⁵ Namjesničko vijeće je i 22. svibnja 1832. ponovilo isti zahtjev, i to sve u nadi da će imati odjek i kod onih koji već predaju na teološkim školama.⁶⁶ Ipak su školske vlasti u posljednja dva desetljeća prve polovice 19. st. dopuštale da službu profesora mogu obavljati nosioci naslova licencijata, a ne samo naslova doktora.⁶⁷

Doista su profesori vukovarskog odjela bogoslovne škole slavonskih i podunavskih franjevaca od početka drugog desetljeća 19. st. redovito posjedovali potrebnu svjedodžbu za profesorsko djelovanje. Grgur Čevapović i Petar Becker su bili doktori filozofije i licencijati teologije. Josip Matzek je imao licencijat iz teologije i crkvenog prava, a Marijan Jaić također licencijat iz teologije; Vjenceslav Krtsmery je stekao naslove licencijata filozofije i teologije, a Kajo Agjić je pak imao naslov licencijata teologije. Ninković i Tomeček su, pak, osim licencijata iz teologije posjedovali i licencijat iz crkvenog prava. Tako su svi vukovarski profesori u drugom, trećem i četvrtom desetljeću 19. st. ispunili obvezu koju im je postavilo Ugarsko namjesničko vijeće da budu kvalificirani za svoju službu na peštanskom sveučilištu.

⁶⁰ Usp. AFSBudim, *Svezak 12-3/51*, ad annum.

⁶¹ Usp. *Ondje*.

⁶² Usp. *Ondje*.

⁶³ Kiszely je 1811. tražio da mu se poslije šest godina profesorske službe dodijeli naslov šestogodišnjeg profesora. Usp. *Ondje*.

⁶⁴ Usp. *Ondje*.

⁶⁵ Usp. AFSBudim, *Svezak 12-3/35*, ad annum.

⁶⁶ Usp. AHFPZagreb, *Svezak B 6*, 533.

⁶⁷ Usp. H. ZOSCHKE, *Die theologischen Studien und Anstalten*, str. 443.446.

Nastavnicima, osposobljenim pred državnim ispitnim komisijama, pripadala je i zadaća ocjenjivati znanje studenata. Zanimljivo je da Namjesničko vijeće prosudilo 23. ožujka 1802. na temelju izvještaja da su profesori bogoslovne škole Provincije sv. Ivana Kapistranskoga studentima udijelili preniske ocjene studenatima pa je zatražilo da im podignu ocjene od »secundae classis« na »primae classis«. ⁶⁸ Provincijski starješina Lanosović je pak sam ocijenio da smije podići studentima ocjena pa piše dekanu bajskeg odjela bogoslovne škole 22. ožujka 1805. da podigne studentima ocjene za jedan stupanj, i to onima koji su ocijenjeni s »dobar« i »vrlo dobar«. To je isto 26. ožujka 1805. Lanosović tražio da učini i Peštalić studentima filozofskog učilišta u Mohaču. ⁶⁹ Znanje studenata profesori su provjeravali na semestralnim ispitima i u godišnjim javnim raspravama. U četvrtom pak desetljeću 19. st. profesori više ne organiziraju javne rasprave, ⁷⁰ ali su redovito držali semestralne ispite. ⁷¹ O uspjehu u studiju ovisio je pristup redovničkim zavjetima i svećeničkom redanju, ⁷² naravno, taj pristup je ovisio i o življenju redovničke stege. ⁷³ Stoga su profesori u svojim izvještajima zapravo ocjenjevali studente ne samo u napredovanju u znanju već i u usvajanju ponašanja koje dolikuje svećeničkim pripravnicima. Takav sustav prosudbe je potvrdila 1822. i sinoda određivši da gube mogućnost daljnjeg školovanja, odnosno pastoralnog djelovanja ako su već svećenici, oni studenti koji ne pokažu dostatno znanje na ispitima ili su neprimjerenog ponašanja pa se poslije opomene ne poprave. ⁷⁴ Ako su takvi studenti bez zavjeta, treba ih otpustiti iz redovničke zajednice; ako su već položili zavjete, treba ih pribrojiti braći laicima; ⁷⁵ ako su primili redove podđakonata ili đakonata, tada ne mogu primiti svećenički red; ako su već svećenici, valja im zabraniti obavljanje pastoralne svećeničke službe.

⁶⁸ Usp. AFSBudim, *Svezak 12-3/48*, ad diem.

⁶⁹ Usp. AFSBudim, *Svezak 12-3/51*, str. 50.

⁷⁰ U razdoblju od 28. XI. 1804. do 2. XII. 1807. tri puta su bili semestralni ispiti iz dogmatskog bogoslovlja, tri puta iz moralnog bogoslovlja i jedanput iz pastoralnog bogoslovlja. Profesor Oeckl je 23. VII. 1808. održao prethodni ispit, a 21. i 24. VIII. 1808. završni ispit iz dogmatskog bogoslovlja. Profesori Čevapović i Thuroczy su 10. VIII. 1814. ispitivali studente. Čevapović je 13. VIII. 1816. ispitivao dogmatsko bogoslovlje i pedagogiju, a ispitu je prisustvovao i provincijal Ivan Balatović. Matzek je 15. III. 1828. i zatim 23. III. i 6. VIII. 1829. ispitivao moralno bogoslovlje, a 17. V. 1828. i zatim 23. III. i 13. VIII. 1829. je Krtsmery ispitivao dogmatsko bogoslovlje. Promijenjen program nastave vukovarskog odjela bogoslovne škole u drugoj polovici 19. st. potvrđuje i sadržaj ispita. Tako je 16. III. 1852. bio ispit iz biblijske arheologije i hebrejskog jezika, a 24. III. iz povijesti Crkve da bi potkraj školske godine bili ispiti 16. i 22. VII. iz povijesti Crkve i biblijske egzegeze. Hantken ispituje 13. VII. 1874. povijest Crkve, a godinu dana kasnije je Fermendžin 8. VII. ispitivao povijest božanske objave, hebrejski i biblijsku egzegezu dok je Pakledinac 13. VII. ispitivao povijest Crkve. Usp. ASFVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. I, str. 375-377.379-380.384.401.408; sv. 2, str. 15.17.19.128.136; sv. 3, str. 13.22. Izričito se spominje da su profesori Čevapović i Becker držali i mjesečne ispite u studenome 1816. i siječnju 1817. godine. Usp. Ondje, sv. I, str. 475. 477.

⁷¹ Provincijal Matzek je 6. siječnja 1832. zatražio od profesora filozofskih učilišta i bogoslovne škole da redovito drže mjesečne i semestralne ispite. Za te ispite trebali su pripraviti pitanja tako što će na papir ispisati tri teze: studenti su pak izvlačili ispisane zadatke. Četiri godine kasnije Matzek je od dekana pojedinih škola zatražio da mu pošalju na odobrenje teze za mjesečne, semestralne i godišnje ispite. Usp. H. ZOSCHKE, *Die theologischen Studien und Anstalten*, str. 71; AFSNašice, *Protocollum*, sv. 6, str. 116.170.

2. Razdoblje višestrukog kulturnog djelovanja profesora vukovarske bogoslovne škole

Prihvatanjem i provedbom promjena u nastavnom programu bogoslovnih škola koje je 1815. propisalo Ugarsko kraljevsko namjesničko vijeće i dolaskom Grgura Čevapovića i Petra Beckera na mjesto profesora u vukovarski odjel bogoslovne škole Provincije sv. Ivana Kapistranskoga, taj je odjel postigao ne samo sve preduvjete za organizirano i sustavno školsko djelovanje već je postao uporištem za opći kulturni rad svojih predavača. Poslije Čevapovića i Beckera, naime, učiteljske su stolice u Vukovaru preuzeli Josip Matzek i Marijan Jaić koji su nastavili školski rad svojih prethodnika u istom duhu nepomućene stalnosti, ali su također iskoračili preko granica strogog školskog djelovanja. Njih su pak naslijedili Kajo Agjić i Vjenceslav Krtsmery ne odstupajući od zacrtanog načina rada svojih predhodnika. Djelovanje Čevapovića, Jaića i Agjića obilježilo je vukovarsku bogoslovnu školu kao ishodište za angažiranost njezinih profesora i u širokom području javnog i kulturnog života. Njih trojica su podržali ideje ilirskog pokreta i narodnog preporoda, uključili se u društvena i kulturna gibanja svoga vremena i svojim literarnim djelovanjem pružili značajan prilog razvitku crkvenog i kulturnog života u sredini 19. stoljeća.

2.1. Učiteljsko djelovanje Grge Čevapovića i njegov prilog franjevačkoj obnovi

Iste godine kad je provincijal Josip Jakošić uspostavio i vukovarsku bogoslovnu školu primio je Grgura Čevapovića u Provinciju sv. Ivana

⁷² Usp. AFSBudidim, *Decreta ministri Provincialis A. Tomikovich. Svezak 12-3/51*, die 5.III.1811. anni.

⁷³ Lanosović je 19. listopada 1804. poslao u Baju samostanskom starješini raspored dnevne molitve božanskog časoslova koji su trebali slijediti studenti teologije. Naravno, opravdano je zaključiti da su taj raspored slijedili i studenti u Vukovaru, gdje je Lanosović u to vrijeme boravio obavljajući službu provincijskog starješine. Usp. AFSB, *Svezak 12-3/48*, ad annum. Provincijal pak Aleksandar Tomiković je 5.XI. 1811. izrazio svoje nezadovoljstvo nad općim stanjem franjevačkog bratstva u vukovarskom samostanu kao odgojnoj zajednici pa priopćuje više uredbi o redovničkoj stezi. Određuje ustajanje u 4 sata ujutro, zajedničku korsku molitvu, službe čitanja i jutarnje te traži četvrt sata razmatranja. One koji bi neopravdano izostali od tih zajedničkih molitava valja toga dana kazniti oduzimanjem jela i pića. Uz ove uredbe Tomiković zabranjuje nošenje kolara kakav nosi svjetovni kler, pušenje i kavu, zalaženje u samostansku kuhinju i konobu te u kuće svjetovnjaka i gostionice. Izlaženje iz samostana dopušteno je studentima jednom tjedno i to u ljetnom dijelu godine, ali u društvu i pratnji starijeg redovnika; prekršaj tih uredbi o izlaženju se kažnjava zabranom izlaženja od dva tjedna. Usp. *Svezak 12-3/51*, ad diem. I provincijal Schneider je 1814. godine, za svog drugog upravnog trogodišta, tražio da studenti od travnja do listopada jednom sedmično idu na šetnju, a kod stola dobivaju pola uobičajene mjere vina. Usp. AFSB, *Svezak 12-3/51*, ad annum.

⁷⁴ Osim općenitog zahtjeva o ispravnom moralnom ponašanju studenata sinoda nije dala nikakve upute o odgoju studenata u vrijeme filozofskog i teološkog školovanja, a niti o njihovim odgojiteljima. Usp. AFSVukovar, *Acta Synodi*, str. 47.

⁷⁵ Zanimljivo je bilo pitanje treba li upraviti postupak poništenja redovničkih zavjeta nakon pet godina poslije prvog zavjetovanja mjesnim biskupima ili Svetoj Stolici, kako je to tražila odluka pape Benedikta XIV. Sinoda je prihvatila stav da oni koji su se zavjetovali nakon carske odluke od 12. i 13. VI. 1802. i nakon navršene 21. godine života, trebaju slijediti od države propisani pravni postupak i uteći se mjesnim biskupima. Usp. *Ondje*.

Kapistranskoga. Čevapović je pokazao već kao student filozofije osobite darove pa je Jakošičev nasljednik u vodstvu Provincije Marijan Lanosović od njega odlučno zahtijevao da po završetku studija filozofije kod Grge Peštalića pristupi doktorskom ispitu iz filozofije što je on doista uspješno učinio 1806. na Sveučilištu u Pešti. God. 1811. je pak pristupio i ispitu za profesora teologije, također u Pešti. Provincijal Aleksandar Tomiković ga je 1809. odredio za profesora na filozofskom učilištu u Slavonskom Brodu, a zatim u Našicama (1809.-1811.), a zatim na bogoslovnoj školi u Mohaču (1811.-1814.).⁷⁶ Za provincijala Schneidera je počeo svoju šestogodišnju nastavničku službu u Vukovaru (1814.-1820.). U vukovarskom odjelu bogoslovne škole prihvatio je zadaću četvrtog profesora kako to potvrđuje tiskom objavljen tezarij *Assertiones ex theologia morali nec non universo iure ecclesiastico* (Budae, 1805.)⁷⁷ i školski priručnik u rukopisu *Paedagogia sublimior*; iz vremena učiteljskog djelovanja na filozofskom učilištu preostao je pak njegov priručnik *Ethica christiana*.⁷⁸ Završivši nastavničku službu u Vukovaru, ostao je ondje godinu dana i bio gvardijan i župnik (1820./21.), ali je u to vrijeme obnovio samostan.

Čevapović je bio središnja ličnost Provincije sv. Ivana Kapistranskoga u prvj polovici 19. st. U njoj u dva trogodišta bio provincijal (1821.-1824., 1827.-1830.); tada je boravio u Budimu. Predsjedao je redovitom kapitulom 1824. i izvanrednom kapitulom 1829. u Mohaču, kad su sudionici prihvatili nove uredbe o životu i djelovanju u Provinciji *Statuta municipalia observantis Minorum Provinciae s. Ioannis a Capistrano* (Budae 1829.). Sudjelovao je 1824. u pridruživanju četiriju austrijskih samostana Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga i poslije tog događaja ondje bio prvi gvardijan (1824.-1827.). Bio je jedan od vodećih sudionika na pokrajinskoj crkvenoj sinodi 1822. u Požunu, danas Bratislavi, i u rukopisu ostavio povijest tog događaja.⁷⁹

Upravo je u Čevapovićevo vrijeme, i to zahvaljujući njegovoj sposobnosti da Provinciju sv. Ivana Kapistranskoga uredi iznutra i da je upravlja u apostolskom djelovanju, ta zajednica slavonskih i podunavskih franjevaca doživjela svoj procvat; tada je bilo najviše mladih članova u razdoblju školovanja u cijelom 19. stoljeću. Stoga je Čevapović uspostavio još jednu bogoslovnu školu koja ima dva odjela: prvi je u Slavonskom Brodu, a drugi u Mohaču. U Slavonskom Brodu je

⁷⁶ Čevapović je 1815. obolio pa se odriče učiteljske stolice u "bajskom odjelu" koji je tada bio u Mohaču; ako mu tu želju ne može ispuniti vodstvo provincije, moli da mu dodijeli kao asistente u nastavi Tadiju Stojanovića ili Nikolu Hageka. Stojanović i Andeo Kimpek su još godinu dana ranije bili na "vukovarskom odjelu" u Brodu i ondje pravili nereda pa je provincijal Schenider Stojanovića bio premjestio u Baču dok se ne popravi. Usp. AFSBudim, *Svezak 12-3/51*, ad annum.

⁷⁷ Schneiderov spis *Assertiones ex theologia morali nec non universo iure ecclesiastico* je jedan od posljednjih svjedoka promijenjene nastavne osnove između 1803. i 1815. godine. Poslije 1815. nastavu crkvenog prava je preuzeo profesor prvog odjela bogoslovne škole.

⁷⁸ Do Domovinskog rata bila su u franjevačkom samostanu u Vukovaru Schneiderova dva spisa u rukopisu.

⁷⁹ Usp. F. E. HOŠKO, Grgur Čevapović na ugarskoj crkvenoj sinodi 1822. u Požunu, u: *Croatia Christiana Periodica* 24 (2000), br. 46, str. 77-104.

prethodno djelovalo filozofsko učilište pa su studenti 1828. nastavili boraviti u tome mjestu. God. 1834. je ondje Pavao Nagy predavao crkvenu povijest i crkveno pravo, a Paškal Kostrošič biblijske predmete. U isto vrijeme su u Mohaču predavali Ernest Benešić dogmatske predmete, a Kalisto Schmutzer moralno i pastoralno bogoslovlje. Dvije bogoslovne škole ne djeluju ni jedno desetljeće, jer su 1837. prestali radom odjeli u Baji i u Mohaču, nastavili samo oni u u Slavanskom Brodu i Vukovaru.⁸⁰

Čevapović je također bio književni stvaralac i povijesni pisac. Njegovim zauzimanje je objelodanjen prijevod Svetoga pisma Matije Petra Katančića. Sam je napisao i tiskom objavio dramu o Josipu Egipatskom *Josip, sin Jakoba patriarke, u narodnoj igri prikazan od učenika vukovarski* (Budim, 1820.). Napisao je i više povijesnih djela, danas izgublenu povijest hrvatskog naroda i tiskane dvije knjige o Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga: *Synoptico-memorialis catalogus observantis Minorum Provinciae s. Ioannis a Capistrano, olim Bosnae Argentinae* (Budae, 1823.) i *Recensio observantis Minorum Provinciae s. Ioannis a Capistrano* (Budae, 1830). Raspravljao je i o pravopisu hrvatskog jezika s Tomom Koščakom. Svoju je biblioteku ostavio samostanu u Vukovaru. Čevapović je cjelokupnošću svoga djelovanja istinski promicatelj hrvatske kulture u prepreporodnom razdoblju među Hrvatima u Slavoniji i u Ugarskoj, nastavljajući kulturnog stvaralaštva na tom prostoru u duhu katoličkog prosvjetiteljstva ili obnovnog katoličanstva, oslobođen od cezaropapističkih zasada jozefinizma u crkvenom životu i vjerskom djelovanju.⁸¹ Nema sumnje da su njegovim stopama vjerske obnove bili pošli Marijan Jaić i Kajo Agjić.

Čevapoviću je bio bliz Petar Becker, njegov drug iz razdoblja filozofskog i teološkog školovanja koji je zatim zajedno s njime predavao u vukovarskom odjelu bogoslovne škole i nakon njegovog prvog trogodišta provincijalske službe ga naslijedio u toj službi, a poslije njegove smrti je pak upravljao kao provincijski vikar Provincijom sv. Ivana Kapistranskoga. Poput Čevapovića i Becker je bio uspješan student Grge Peštalića pa je Lanosović i od njega zahtijevao da pristupi doktorskom ispitu iz filozofije na Sveučilištu u Pešti. Tako je i Becker zajedno sa Čevapovićem postigao doktorat iz filozofije, a tek 26. ožujka 1817. licencijat ili

⁸⁰ *Schematismus... Provinciae S. Ioannis a Capistrano*. Budae, 1827; *Schematismus... Provinciae S. Ioannis a Capistrano*, Budae, 1834; *Historia domus Bajensis*, sv. 1, str. 430.

⁸¹ Grgur Čevapović (Bertelovci, 23.04.1786. - Budimpešta, 21.04. 1830.) je pohađao gimnaziju u Požegi, a 8.11. 1802. ga je Josip Jakošić primio u Provinciju sv. Ivana Kapistranskoga. Filozofiju je studirao kod Grge Peštalića na filozofskom učilištu u Baji (1803.-1805.), a zatim je ondje (1805.-1807.) i u Vukovaru (1807.-1809.) nastavio školovanje u teologiji. God. 1809. je postao svećenik. Predavao je filozofiju na učilištima u Slavanskom Brodu i Našicama (1809.-1811.), a onda teološke predmete na bogoslovnim školama u Mohaču (1811.-1814.) i Vukovaru (1814.-1820.). Spomenuta dva spisa u rukopisu, *Ethica christiana* i *Paedagogia sublimior*, nalazila su se do Domovinskog rata u samostanu u Vukovaru. Otisnuti su i njegovi prigodni govori: *Allocutiones capitulares...tempore capituli provincialis ann.1824.* (Budae /1824/), *Dolorem animo meo ex obitu...Alexandri Tomikovich* (Essekini 1829.) i *Sermo occasione jubilaei sacerdotalis...Antonii Schmidt* (Budae /1829/). Usp. W. KRSMERY, *Onomasticon...Gregorio Csevapovich...oblatum*, Budac, /1830/; E. MAYERIK, *Elegia honorobis...G. Csevapovich*, Eszekini, /1830/, a napose *Zbornik radova o fra Grgi Čevapoviću*, Osijek, 1991.

proforski ispit iz teologije. S Filipom Schnirchom je bio profesor filozofskog učilišta u Baji (1810.-1812.), a zatim sa Čevapovićem profesor bogoslovne škole u Vukovaru. Predavao je dogmatsko i polemičko bogoslovlje, tj. predmete koje je nastavna osnova bila predvidjela za trećeg nastavnika u posljednje dvije godine četverogodišnjeg teološkog studija. Napustivši Vukovar bio je 1821. do 1824. gvardijan i dekan bogoslovne škole u Baji. God. 1824. je naslijedio Čevapovića u službi provincijala. U tom svojstvu je 24.V.1825. pozvao Grgu Čevapovića da zajedno pođu u Beč i preuzmu u sastav Provincije sv. Ivana Kapistranskoga samostane u Donjoj Austriji. Po Čevapovićevoj smrti je kao vikar preuzeo vodstvo Provincije i 24.VI.1830. sazvaio kapitul u Radni koji je izabrao Josipa Matzeka za provincijala. Zatim je Becker bio niz godina samostanski starješina u Beču.⁸²

2.2. Priručnici bogoslovnog školovanja nakon Požunske sinode

Država je budno bdjela da biskupijske i redovničke bogoslovne i filozofske škole ne izmaknu ne samo njezinom nadzoru već da dosljedno oblikuju kler u duhu jozefinističkih namisli o svećenicima kao čimbeniku državnog apsolutizma. Tri su osobita jamstva koje su državne vlasti smatrale presudnim u djelovanju crkvenih škola: od države propisana nastavna osnova, pred državnim sveučilišnim profesorima stečena kvalifikacija nastavnika tih škola i vjernost priručnicima koje je odobrila državna vlast.⁸³

Od samog početka djelovanja bogoslovne škole u Vukovaru njezini su nastavnici prihvatili priručnike koje je odobrila državna vlast još u vremenu radikalnog jozefinizma. Tako je 31. srpnja 1804. Lanosović pisao budimskom gvardijanu Josipu Lusteru da pribavi 24 primjeraka teologije Pietra Marie Gazzanige za potrebe studenata teologije u Vukovaru.⁸⁴ U svojem zahtjevu Lanosović je naglasio da su te knjige nedavno tiskane u Veneciji i želi da ih

⁸² Petar Becker (Egra, Češka, 24.IX.1784. - Egra, Češka, 13.VI. 1858.) stupio je među franjevce u Baču 1801. Filozofiju je studirao kod Grge Pešalića u Földvaru (1802.-1804.); prve dvije godine teologije u Baji, a druge dvije u Vukovaru (1804.-1808.). Za svećenika ga je 1807. zaređio u Osijeku biskup Antun Mandić. Kratko vrijeme je bio dušobrižnik u Monoštoru (1812./13.). Također je 1814. kraće vrijeme obavljao i službe samostanskog starješine i mjesnog župnika u Našicama. Nakon što je poslije Čevapovića nekoliko mjeseci upravljao Provincijom, obavljao je niz godina službu samostanskog starješine u Beču. Usp. AHPZ, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. 1, str. 561.584; sv. 2, str. 25; E. BERTHOLD, Die Vereinigung der Franziskanerkloster Niederösterreiches mit der ungarischen Kapistranprovinz, u: E. von ERDMANN-PANDŽIĆ, *Regiones Paeninsulae Balcanicae et Proximi Orientis. Festschrift für Basilius S. Pandžić*, Bamberg, 1988, str. 95-112.

⁸³ Usp. AHFPZagreb, *Svezak B 6*, str. 498. Najvjerojatnije je na temelju takvih izvještaja Vijeće zatražilo od provincijala Jakošića 6. siječnja 1802. da Josipu Broschu, profesoru teologije u Baji, oduzme pravo daljnjeg poučavanja, jer su studenti iskazali nezadovoljstvo nad njegovim nastavnim radom. Čini se da provincijal Jakošić nije odmah proveo odluku Vijeća pa Vijeće 8. listopada iste godine određuje, ne obazirući se na Jakošića, da Broschovo učiteljsko mjesto preuzme Benedikt Dvoržak. Brosch se je ipak ponovno vratio u službu i predavao do prvih dana 1806. godine kad je nenadano preminuo. Usp. AFSBudim, *Extractus intimorum regiorum ab anno 1791. usque ad annum 1815.*, sign. 12-3/48, ad annum.

Luster priskrbi kako bi ih studenti mogli koristiti od početka školske godine.⁸⁵ Lanosović nije mogao, ako je i htio, mimoći Gazzanigine teološke priručnike jer je on u vrijeme razmahalog jozefinizma, a i kasnije, bio u određenom smislu državni teolog. Lanosovićev nasljednik u vodstvu provincije Celestin Schneider je pak slijedio i promjene u izboru priručnika koje je tražila država početkom 19. st. Tako je 11. veljače 1807. dao na znanje profesoru bogoslovne škole služi priručnikom peštanskog sveučilišnog profesora Matije Markovića, a profesoru uvodnog dijela dogmatskog bogoslovlja je naredio da koristi priručnik Aleksandra Natalisa.⁸⁶

I kasnije su državne vlasti uvodile nove priručnike teološke nastave. Tako je Namjesničko vijeće 11. travnja 1815. preporučilo teološkim školama u ugarskom dijelu Monarhije priručnike Ivana Jahna za uvod u Sveto pismo Staroga zavjeta, Đure Mayera za dogmatsko bogoslovlje i Antuna Reibergera za moralno bogoslovlje. No, nije obvezalo da se profesori tih predmeta isključivo služe djelima spomenutih autora, već je ostavilo slobodu nadležnim biskupima da oni odluče koje će od odobrenih priručnika slijediti profesori u teološkim školama pod njihovom nadležnošću. Isto pravo među odobrenim priručnicima Namjesničko vijeće nije dalo pokrajinskim redovničkim starješinama već od njih tražilo da pozovu profesore vlastitih visokih škola slijediti iste priručnike koje je mjesni biskup odredio za svoju bogoslovnu školu.⁸⁷ Stoga se može načelno zaključiti da su profesori u vukovarskom odjelu franjevačke bogoslovne škole slijedili sve do 1842. iste priručnike koje su koristili profesori treće i četvrte nastavne godine u biskupijskoj bogoslovnoj školi u Đakovu.

Ugarska je sinoda 1822. u Požunu za sve teološke predmete propisala priručnike koje su prethodno odobrile državna i crkvena vlast. Također je načelno prihvatila uredbu Namjesničkog vijeća da profesori u biskupijskim i redovničkim teološkim školama koriste priručnike Bogoslovnog fakulteta u Pešti koje su priredili profesori tog fakulteta za svoje studente. Sinoda spominje da neki priručnici još nisu tiskani pa traži da se što prije pripreve oni koji sada manjkaju. Uz ove opće upute sinoda je smatrala potrebnim jasno nabrojiti priručnike teološke nastave koje trebaju koristiti profesori redovničkih teoloških škola: u prvoj nastavnoj godini za hebrejski jezik *Grammatica haebraica* Adama Kaszanickog ili Ivana Albera; za biblijsku arheologiju pak *Institutiones Archeologiae Biblicae in usum Scholarum Theologicarum per Hungariam*

⁸⁴ Među Gazzaniginim studentima je bio i đakovački biskup Antun Mandić. Pred njim i profesorom Josipom Azzonijem je 29. travnja 1763. branio na teološkom fakultetu Bečkog sveučilišta *Propositiones theologicae...de scientia Dei, praedestinatione, de gratia in statu naturae lapsae et de sacramentis in genere*. – Teze profesora Gazzanige su u javnim raspravama branili također: 1763. kasniji zagrebački kanonik Joisp Taisperger, 1764. zagrebački kanonik i profesor zagrebačke Akademije Franjo Milašin, 1770. zagrebački svećenik Kristofor Horvat, a 1771. zagrebački svećenik Franjo Galjuf.

⁸⁵ Usp. AFSBudim, *Epistolae ad episcopos et eorum vicarios*, str. 8-9.

⁸⁶ Usp. AFSBudim, *Svezak 12-3/51*, ad annum.

⁸⁷ Usp. AHFPZagreb, *Svezak B 6*, str. 487-488.

Provinciasque adnexas koje je dao otisnuti primas Rudnay; za biblijsku egzegezu *Institutiones Hermeneuticae* Daniela Tobentza ili *Institutiones Hermeneuticae Veteris et Novi Testamenti* Mariana Dobmayera; za egzegezu Starog zavjeta djela Daniela Tobentza, ili Brentana Babora ili Kierstemakera; za povijest Crkve djelo autora Michaela Szvorenjia.

U drugoj nastavnoj godini trebalo je slijediti priručnike: za grčki jezik *Grammatica Graeca Patavina*; za biblijsku hermeneutiku već spomenute *Institutiones hermeneuticae*, dok su za egzegezu Novoga zavjeta su trebale služiti: *Institutiones Theologicae* Engelberta Kuepla i Marianusa Dobmayera. Uvod u teologiju valjalo je predavati po *Systema Theologiae catholicae* koji je priredio Pantaleon Senestrey. Za prvi dio dogmatskog bogoslovlja bili su predviđene *Institutiones dogmaticae* Libermanna ili Matije Živića ili Đure Fejera. Predavač patrologije trebao se je služiti djelom Ivana Langha: *Patrologia*.

U trećoj nastavnoj godini program je tražio predavanja drugog dijela dogmatike po spisima već navedenih autora i moralnog bogoslovlja Maura Schenkla: *Theologia moralis*; i Daniel Tobenz je priredio priručnik za moralno bogoslovlje. U četvrtoj godini program je predviđao nastavu pastoralnog bogoslovlja po Mauru Schenklu: *Theologia pastoralis*, a kao priručnike pedagogije mogli su profesori koristiti djelo Ignacija Demetera *Paedagogia* ili Mildeovu *Paedagogia*. I u tumačenju crkvenog prava uživao je povjerenje Mauro Schenkl *Jus ecclesiasticum*, odnosno Michael Szvorenji: *Jus ecclesiasticum in Hungaria*. Priručnik arheologije tek je trebao biti tiskan u brizi primasa, i to djelo bibličara Jahna; bilo je to djelo zabranjeno od najviših crkvenih vlasti u Rimu, ali je primas ipak odlučio da se tiska njegovo ispravljeno izdanje. Primas je želio odgoditi raspravu o uvođenju predmeta liturgike, ali je sinoda prihvatila prijedlog o uvođenju liturgike kao predmeta u četvrtoj nastavnoj godini teološkog studija i tako uspostavila jedinstvenu nastavnu osnovu koju su trebali slijediti Teološki fakultet peštanskog sveučilišta, biskupijski liceji i redovničke bogoslovne škole. Odredila je također da ubuduće su profesori dužni dati na uvid prije tiskanja svoje teze za javnu raspravu ili predavanja koja su nakanili objaviti kao priručnike; bez primasova odobrenja ne smiju ih objavljivati.⁸⁸ Premda je 1822. tako podrobno naznačen mogući izbor priručnika za potrebe redovničkih teoloških škola, uskoro su neki priručnici bili osporeni. Namjesničko je vijeće, naime, 1834. povuklo iz upotrebe priručnik crkvene povijesti Dauenmeyera i priručnik crkvenog prava Rechbergera.⁸⁹

Država je sama kontrolirala uredbe o korištenju priručnika koje su provjerile i odobrile sveučilišne vlasti.⁹⁰ Također je očekivala semestralne izvještaje provincijala o radu profesora i uspjehu studenata. Te izvještaje

⁸⁸ Usp. AFSVukovar, *Acta Synodi*, str. 37-39.

⁸⁹ Usp. AHFPZagreb, *Svezak B 6*, str. 541.

⁹⁰ Usp. AFSSBBudim, *Svezak 68*, str. 106-107.

provincijali su trebali slati državnim vlastima jer Ugarsko kraljevsko namjesničko vijeće već 3. studenoga 1801. traži izvještaj od provincijala Josipa Jakošića o vrstama i broju visokih škola i, naravno, o napredovanju studenata i radu nastavnika. Isto je Vijeće 20. studenoga 1801. donijelo odluku da ubuduće provincijal treba tom Vijeću slati polugodišnji i godišnji izvještaj o bogoslovnoj školi, kako o napretku studenata tako o radu profesora.⁹¹ Možda su poneki viši redovnički starješine zanemarili tu uredbu, jer je Vijeće 25. ožujka 1802. u cijelosti ponavlja prijašnji zahtjev.⁹² Isti zahtjev uporno ponavlja i sljedećih godina, npr. 12. srpnja 1803., 21. kolovoza i 18. prosinca 1804. te 29. travnja 1806. godine,⁹³ a ne zaboravlja ga ponoviti ni 11. srpnja 1809. godine kad traži ne samo izvještaj provincijala nego i od profesora; očekuje, naime, da svaki profesor teologije na kraju svakog semestra u tančine izvijesti Vijeće koji je dio nastavnog gradiva tumačio studentima.⁹⁴ I dekani bogoslovnih škola bili su dužni Vijeću slati svoje izvještaje pa je 21. travnja 1809. Vijeće upozorilo dekana franjevačke bogoslovne škole da nije poslao takav izvještaj pa ga upozorava na propust.⁹⁵ Naravno, provincijal je svoj izvještaj Namjesničkom vijeću, a i crkvenim nadležnima, sastavljao na temelju izvještaja dekana.⁹⁶ Stoga je Lanosović još 19. listopada 1804. tražio od dekana bajskog odjela bogoslovne škole Jakova Berga da mu pošalje izvještaj o radinosti nastavnika i uspjehu studenata.⁹⁷ Odredbe o cjelovitom izvještavanju o radu nastavnika, kako sa strane provincijala tako sa strane dekana škole, ponavlja 1825. Ugarsko kraljevsko namjesničko vijeće,⁹⁸ a i vrhovni školski direktor u Zagrebu iste godine traži slične izvještaje za svoj ured.⁹⁹

No, nije bilo dovoljno podnositi izvještaj o radu bogoslovne škole samo državnim školskim vlastima, već je sličan izvještaj o napredovanju studenata i o radu profesora valjalo predstaviti i ugarskom primasu. Namjesničko vijeće, naime, prigovara Lanosoviću 22. lipnja 1805. što do 14. svibnja takav izvještaj nije primas bio primio.¹⁰⁰ Primasu je osim općeg izvještaja o radu škola trebalo

⁹¹ Usp. AFSBudim, *Extractus intimorum regionum ab anno 1791. usque ad annum 1815.*, sign. 12-3/48, ad annum.

⁹² Usp. *Ondje*.

⁹³ Usp. AFSBudim, 12-3/48, ad annum.

⁹⁴ Usp. *Ondje*.

⁹⁵ Usp. *Ondje*.

⁹⁶ Gotovo se u cijelosti može slijediti niz dekana odjela bogoslovne škole u Vukovaru: Celestin Schneider (1802-1805.), Cecilijan Oeckl (1805.-1808.), Klement Orovcin (1808.-1810.), Lovro Thuroczy (1810.-1815.), Grgur Čevapović (1815.-1820.), Petar Becker (1820./21.), Josip Matzek (1821./22; 1824.-1830.), Alojzije Baumgaertl (1822.-1824.), Marijan Jaić (1830.-1833; 1854.-1858.), Erazmo Tomeček (1835.-1837.) Silvestar Ninković (1837.-1839.), Kajo Agjić (1839.-1842.), a u drugoj polovici 19. st. Ivo Rodić (1863.-1866.), Solan Krkvarić (1866-1875; 1878.-1880.), Stjepan Vujević (1875.-1878.) i Aleksandar Osjak (1880./81.).

⁹⁷ Usp. AFSBudim, *Svezak 12-3/52*, str. 21.

⁹⁸ Usp. AFSBudim, *Svezak 121-3/56*, str. 67.

⁹⁹ Usp. *Ondje*, str. 87- 88.

¹⁰⁰ Usp. AFSBudim, *Svezak 12-3/48*, ad annum.

slati na uvid i popis teoloških teza javnih rasprava, kako 20. ožujka 1805. upozorava Vijeće.¹⁰¹ Osim primasa mjesni je biskup, osobno ili po svojim delegatima, nadgledao rad bogoslovnih škola, jer Lanosović 21. prosinca 1804. pita dekana bajskog odjela bogoslovne škole Berga imaju li crkveni dostojanstvenici običaj prisustvovati kod ispita studenata i potvrđuju li zapisom tu svoju prisutnost.¹⁰² Te uredbe je prihvatila 1822. i nacionalna sinoda što sve ukazuje da se je rad bogoslovne škole u Vukovaru odvijao pod upravo neshvatljivo širokim i strogim kasnojozefinističkim sustavom kontrole državnih i crkvenih vlasti.¹⁰³

2.3. Prilog životu i djelovanju Crkve Marijana Jaića i Kaje Agjića

Kao što je Marijan Lanosović bio upravio nastavničkom djelovanju Čevapovića i Beckera, tako je Marijana Jaića upravio prema Franjevačkom redu. Jaić je, naime, kod Lanosovića privatno završio gimnazijsko školovanje i zatim 1812. stupio u Provinciju sv. Ivana Kapistranskoga. Bio je Čevapovićev i Beckerov student u Vukovaru (1815./16., 1818./19.) i Mohacu (1816.-1818.), a zatim je 1823. za provincijalnog služenja Grge Čevapovića stekao kvalifikaciju profesora teologije na sveučilistu u Budimpešti. Već je na početku provincijalne Čevapovićeve službe preuzeo katedru dogmatskog, a kasnije moralnog i pastoralnog, bogoslovja u Vukovaru (1821./22., 1823.-1831.) i Aradu (1822./23.). Strogo školske naravi i najbolji dokument Jaićevog školskog djelovanja jest njegov spis *Assertiones ec theologia morali et pastorali nec non de universo jure ecclesiastico* (Budae, 1815.). On razotkriva da je Jaić u Vukovaru imao zadaću četvrtog profesora koji se nije ustručavao upoznati širu javnost sa svojim učenjem. Završivši profesorsku službu Jaić je ostao u Vukovaru kao dekan bogoslovne škole, samostanski starješina i župnik (1830.-1833.) da bi 1833. postao provincijal. U Vukovaru Jaić je pokazao vrlo jasno svoje zanimanje za pučku crkvenu glazbu. Sabrao je pučke popijevke po Slavoniji i Podunavlju i molitve s katekizamskim sadržajima *Vinac bogoljubnih pisama* (Budim, 1827.) koja je izašla u dvadeset izdanja. Kasnije je sabrao je i objavio također zbirku njemačkih crkvenih pjesama *Sammlung von frommen Kirchenliedern* (Pest, 1856.). Dok je boravio u Vukovaru, objelodanio i djelo *Indijanski mudroznanač* (Budim, 1825.) u prijevodu Martina Pustaića te priredio *Nauk premudrog Katona* (Budim, 1825.).

Tek što je prvi puta završio službu provincijala, Jaić je nastavio svoje književno i kulturno djelovanje pa je objavio spis *Četiri knjige Tome od Kempisa...o naslidovanju Isukrsta* (Budim 1836.), prijevod katekizma za srednje škole pijarista Petoya *Kerstjanski i katolicanski nauk od vire i zakona...za ...druge latinske škole*

¹⁰¹ Usp. AFSBudim, 12-3/48, ad annum.

¹⁰² Usp. AFSBudim, Svezak 12-3/51, str. 36.

¹⁰³ Usp. AFSVukovar: *Acta Synodi nationalis Hungarici Posonii celebratae anno 1822*, sv. 66, str. 7.

(Budim, 1837.). Preuredio je i proširio pastoralni priručnik Emerika Pavića *Ručna knjižica* (Budim, 1837.), koji je za tisak priredio po njegovoj želji K. Agjić. Nakon što je i od 1845. do 1851. bio provincijal, objavio je glazbenu zbirku *Napivi bogoljubnih pisama* (Budim, 1851.) i napisao je povijest marijanskog svetišta u Radni i objavio je na hrvatskom i njemačkom jeziku: *Izborna povestnica milostivo čudotvorne prilike Gospe Radnanske* (Budim, 1856.), *Ausfuerliche Geschichte des Gnadenbildes der seligsten Jungfrau von Radna* (Budim 1857.). Jaić je ostavio i niz drugih spisa u rukopisu.

Prosudujući Jaićevo kulturno djelovanje valja ukazati da je on upravo cjelokupni svoj rad buđenju i utvrđivanju vjerskog života hrvatskog življa u Slavoniji te u dijaspori po mađarskom Podunavlju. Tako je nastavio rad svog učitelja Grge Čevapovića i poduzeo više uspješnih koraka za promicanje vjerskog života i duhovne obnove, nadahnjujući se poput Čevapovića, idejama obnovnog katoličanstva, odnosno kasnog katoličkog prosvjetiteljstva.¹⁰⁴

Josip Matzek je bio Jaićev drug u profesorskoj službi u vukovarskom odjelu bogoslovne škole. U Baji je završio filozofiju, a teologiju u Mohaču i Vukovaru. Postigao je najprije kvalifikaciju profesora crkvene povijesti i kanonskog prava, a zatim i pastoralnog i moralnog bogoslovlja. Predavao je na bogoslovnoj školi u Baji crkvenu povijest i crkveno pravo (1819./20.) i zatim u Vukovaru (1820.-1822; 1824.-1828.) i u Aradu (1822.-1824.) moralno i pastoralno bogoslovlje. Još u Baji je objavio je tiskom *Assertiones ex jure ecclesiastico* (Bajae, 1819.), a u Aradu *Assertiones ex pastoralis* (Aradini, 1824.). U rukopisu su pak ostala njegova predavanja iz moralnoga i pastoralnog bogoslovlja: *Prolegomena theologiae pastoralis universae*.¹⁰⁵ O bogoslovnoj školi u Vukovaru je Matzek devet godina vodio brigu kao prvi čovjek Provincije sv. Ivana Kapistranskoga, a kraće vrijeme i kao dekan te škole. Od 1844. do smrti je u Beču bio povjerenik za Svetu Zemlju u Habsburškoj Monarhiji. Nitko među

¹⁰⁴ Marijan Jaić (Slavonski Brod, 4.07.1795. - Budimpešta, 29.09. 1866) je 1812. pristupio u Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga. Filozofiju je slušao u Našicama (1813.-1815.), a teologiju u Vukovaru (1815./16., 1818./19.) i Mohaču (1816.-1818.). Postavši 1818. svećenik, bio je učitelj pučke škole u Vukovaru (1819./20.), a zatim je stekao kvalifikaciju profesora teologije na sveučilištu u Budimpešti (1823.) i preuzeo katedru dogmatskog, moralnog i pastoralnog bogoslovlja u Vukovaru (1821./22., 1823.-1831.) i Aradu (1822./23.). U Vukovaru je bio u dva navrata dekan bogoslovne škole, samostanski starjesina i župnik (1830.-1833., 1848.-1851.), a upravljao je i samostane u Osijeku (1837.-1845.) i u Budimu (1850.-1854.). Bio je i kustod Provincije, tj. zamjenik provincijala (1854.-1857.). Dok je bio direktor osječke gimnazije, bio je i državni cenzor knjiga. Istakao se kao melodiograf i skladatelj. U rukopisu su ostale njegove bilješke kojima je upotunio spis Josipa Jakošića *Scriptores Interamniae* (Gradja za povijest književnosti Hrvatske, 2 (1899), str. 135-155.) i prijevodi filozofskih i teoloških spisa *Vernerova logika*, *Krugova metafisika*, *Istine katoličanske*, *Uprave svitovno-čudoredne za druževno življenje*, *Sam svetog opata Klarevalenskog svrhu odsudjene duše za svojim bogato razkošnim tilom i Život svetih* (prevedeni spisi bili su u knjižnici franjevačkog samostana u Vukovaru). Usp. F. E. HOŠKO, *Marijan Jaić obnovitelj među preporoditeljima*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1995; *Jaićev zbornik*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa o Marijanu Jaiću u Slavonskome Brodu 9. i 10. studenoga 1995. Zagreb, 1998.

¹⁰⁵ Taj je priručnik Matzek napisao 1818. na početku svog djelovanja u Vukovaru; spis ima 214 ncpaginiranih stranica i nalazi se u Franjevačkom samostanu u Cerniku, sign. 5 E-162.

franjevcima u ugarskom dijelu Habsburške Monarhije nije poput njega toliko učinio da se obnove veze franjevac sa središnjom upravom Franjevačkog reda. Njegovu je zauzetost cijenio vodstvo Franjevačkog reda pa je nakon sloma jozefinizma bio prvi generalni definator Franjevačkog reda iz tog dijela Monarhije (1850.-1856.).¹⁰⁶

Upravo je Matzek bio u Vukovaru kao samostanski starješina i dekan bogoslovne škole, kad je provincijal Grga Čevapović 1829. Kaji Agjiću povjerio predavanja iz dogmatskog bogoslovlja, i to prije nego što je položio ispite na sveučilištu i stekao potrebni naslov za tu zadaću.¹⁰⁷ Naslijedio je na učiteljskoj stolici svoje učitelje Josipa Matzeka i Marijana Jaića. Na njegov izbor za tu značajnu službu najviše su utjecali upravo profesori Matzek i Jaić te provincijal Grga Čevapović; sva trojica utjecajni duhovni, kulturni i upravni predvodnici Provincije sv. Ivana Kapistranskoga u drugome dijelu prve polovine 19. stoljeća. Godinu dana ranije je Grga Čevapović 1828. uspostavio još jednu bogoslovnu školu u Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga; prvi odjel je bio u Slavanskom Brodu, a drugi odjel nove bogoslovne škole je bio u Mohaču. Tako je po završetku školske godine u kasnu jesen 1830. Agjić pošao u Mohač,¹⁰⁸ ali je prije dolaska u Mohač pratio novoizabranog provincijala Josipa Matzeka u njegovu prvom pohodu samostanima po Slavoniji.

U Mohaču je Agjić, po svemu sudeći, predavao zajedno sa svojim profesorom iz Baje, Erazmom Tomečekom. Te školske godine je u Pešti na sveučilištu položio ispit za profesora teologije, i to za predavača moralnoga i pastoralnog bogoslovlja, stekavši naslov licencijata teologije.¹⁰⁹ U Vukovar se vratio 28. listopada 1831. preuzevši učiteljsku stolicu od Marijana Jaića koji je napustio profesorsku službu, ali je ostao u Vukovaru kao samostanski starješina i dekan teološke škole (1830.-1833.). Agjić je prve godine učiteljskoga djelovanja u Vukovaru predavao dogmatsko bogoslovlje (1829./30.),¹¹⁰ a od 1831. pa do

¹⁰⁶ Josip Matzek (Radna, 7. XII. 1793. - Beč, 14. V. 1869.). u Baji je završio filozofiju (1813.-1815.), a teologiju u Mohaču i Vukovaru (1815.-1819.). Postigao je najprije kvalifikaciju profesora crkvene povijesti i kanonskog prava, a zatim i pastoralnog i moralnog bogoslovlja. Predavao je na bogoslovnim školama u Baji i Aradu (1818. - 1828.). Matzek je devet godina bio provincijal (1830.-1833; 1836.-1839; 1842.-1845.) i svakako najutjecajiji pojedinac u Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga sredinom 19. stoljeća. Od 1846. do smrti je boravio u Beču bio povjerenik za Svetu Zemlju u Habsburškoj monarhiji.

¹⁰⁷ Kajo Agjić (Pleternica, 19. I. 1805. - Požega, 1. XII. 1892.) je svoje znanje stekao na filozofskom učilištu u Našicama (1823.-1825.) i u bogoslovnoj školi u Baji (1825.-1827.) i Vukovaru (1827.-1829.). Ispit za predavača teologije je 1831. položio na sveučilištu u Pešti, ali je već 1929. preuzeo službu nastavnika na bogoslovnoj školi u Vukovaru. Ondje i u Mohaču je predavao dogmatsko bogoslovlje, ali se je 1831. vratio u Vukovar i razlagao studentima moralno i pastoralno bogoslovlje te pedagogi-ku. U Vukovaru je bio također dekan bogoslovne škole (1839.-1842.) i filozofskog učilišta (1842.-1846.), a u Požezi direktor gimnazije (1848.-1852.). U dva navrata je vodio Provinciju sv. Ivana Kapistranskoga kao provincijal (1857.-1860; 1869.-1872.). Usp. *Zbornik radova o Kaji Agjiću*. Centar za znanstveni rad HAZU u Vinkovcima, Vinkovci, 1996.

¹⁰⁸ Usp. AFSVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. 2, str. 26-34.

¹⁰⁹ Usp. *Ondje*, str. 26.35.

¹¹⁰ Usp. *Ondje*, str. 34.

konca svojega učiteljskog djelovanja moralno i pastoralno bogoslovlje.¹¹¹ Najvjerojatnije je uz ta dva predmeta predavao također pedagogiku i homiletiku. Moralno bogoslovlje je najvjerojatnije predavao služeći se priručnikom Josepha Stapfa *Epitome theologiae moralis* koji je upravo u to vrijeme bio ponuđen teološkim školama.¹¹² Agjić je to djelo preveo na hrvatski jezik i zatim ga 1847. tiskao u Budimu pod naslovom *Sastav bogoslovja dĕloređnog*.¹¹³ Agjićev prijevod mogao je ubuduće biti od velike koristi studentima hrvatskih bogoslovnih škola koji su u to vrijeme još uvijek slušali na latinskom jeziku predavanja iz moralnog bogoslovlja. U svakom slučaju Agjićev prijevod je bio prvi takav spis na hrvatskom jeziku. Nije isključeno da se je Agjić služio i Matzekovim priručnikom pastoralne teologije, jer su njih dvojica bili povezani dubokim prijateljskim vezama i međusobnim poštovanjem.¹¹⁴ U tumačenju pastoralnog bogoslovlja Agjić je vrlo vjerojatno koristio Jaićevo djelo *Ručna knjižica* koje je upravo on 1837. priredio po Jaićevim uputama za novo izdanje.

Od 1831. do 1836. s Agjićem je u Vukovaru djelovao kao profesor Vjenceslav Krtsmery. Njega je naslijedio 1836. Teofil Jakab¹¹⁵, prethodno profesor odjela bogoslovne škole u Baji.¹¹⁶ Dekan vukovarske škole je do 1833. bio Jaić, a onda je tu službu obavljao profesor Krtsmery do konca svoga učiteljskog djelovanja (1833.-1836.). Poslije njega je jednu školsku godinu bio dekan Agjićev profesor iz Baje i suradnik iz Mohača Erazmo Tomeček,¹¹⁷ a do

¹¹¹ Joseph Ambros Stapf (Fliess, Austrija, 1821. - Brixen, 1844.) bio je od 1821. profesor moralnoga i pastoralnog bogoslovlja u Innsbrucku, a od 1823. u Brixenu. Njegovo je glavno djelo *Theologia moralis* (1827.) objavljeno u sedam izdanja i u njemačkom prijevodu. Sažetak tog djela jest *Epitome theologiae moralis* (1832.). I ono je objavljeno u četiri izdanja, a austrijske školske vlasti su to djelo odobrile kao priručnik za biskupijske i redovničke bogoslovne škole. Ovim djelima je autor pridružio i biografiju sv. Vinka Paulskoga. Usp. K. HILGENREINER, Stapf Joseph Ambros, u: *Lexicon für Theologie und Kirche*, sv. 9, Freiburg im Breisgau, 1937, str. 773.

¹¹² Usp. H. ZOSCHKE, *Die theologischen Studien und Anstalten*, str. 1196.

¹¹³ Stapfov priručnik je bogoslovna škola hrvatsko-slovenske Provincije sv. Križa u Kostanjevici slijedila još i u trećoj četvrtini 19. stoljeća što ukazuje da su to djelo prihvatile kao školski priručnik i druge franjevačke bogoslovne škole.

¹¹⁴ Matzek je 1866. upozorio vrhovnu upravu Franjevačkog reda na Agjićev utjecaj u Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga i ugled među franjevcima u Hrvatskoj, Mađarskoj i Austriji pa je tako Agjić sljedećih 15 godina bio osoba povjerenja vrhovne uprave Franjevačkog reda za ugarski dio Austro-Ugarske. Usp. F. E. HOŠKO, *Euzebijje Fermendžin crkveni upravnik i povjesnik*, Zagreb, 1997, str. 56-80.

¹¹⁵ Teofil Jakab (Kaloča, Mađarska, 29.1.1808. - Budim, prije 1856.) postao je franjevac 1824. Filozofiju je studirao u Slavanskom Brodu (1825.-1827.), a teologiju u Baji (1827.-1829.) i u Vukovaru (1829.-1831.). Za svećenika ga je 1830. zaređio đakovački biskup Matija Sučić. Kako je ubrzo postigao naslov licencijata teologije i crkvenog prava, predavao je najprije na odjelu bogoslovne škole u Baji (1831.-1836.), zatim u Vukovaru (1836.-1842.) i na kraju u Budimu (1842./43.). U Budimu je neko vrijeme gvardijan (1843.-1845.), a zatim je župnik u budimskom predgrađu Tabanu.

¹¹⁶ Agjićevi suvremenici na odjelu bogoslovne škole u Baji su bili od 1831. do 1836. Jakab, od 1830. do 1837. Marcelin Dorić i jednu godinu Mansvet Hantken (1836./37.). Kad je 1842. vukovarski odjel preselio u Budim, obnovljen je i rad odjela bogoslovne škole u Baji i na njemu opet predaje Marcelin Dorić crkvenu povijest i crkveno pravo, dok Jeremija Glosz predaje biblijske predmete. Poslije 1845. njih su naslijedili Hantken (1847./48.) i Engelbert Feller (1847./48.); u to vrijeme Dorić obavlja dužnost dekana teološke škole u Baji. Odjel bogoslovne škole u Baji djeluje do 1851. i tada prelazi u Vukovar. Tada je i Dorić došao u Vukovar i predavao crkvenu povijest i crkveno pravo (1851.-1853.), a zatim je preselio u Bač. Usp. AFSVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. 2, str. 137.152.153.

kraja Agjićeve profesorske službe tu je dužnost obavljao Silvestar Ninković.¹¹⁸ Kad je 1839. Agjić završio svoju učiteljsku službu na bogoslovnoj školi, ostao je u Vukovaru kao samostanski starješina, župnik i dekan bogoslovne škole. U radu u školi naslijedio ga je Kalisto Schmutzer.¹¹⁹ Jakab i Schmutzer su 13.IX.1842. napustili Vukovar jer je provincijal Josip Matzek iz nepoznatih razloga premjestio vukovarski odjel bogoslovne škole u Budim.¹²⁰ Možda je to učinio da na taj način poraste ugled budimskog samostana koji je u 19. st. bio središnji samostan Provincije sv. Ivana Kapistranskoga pa su gotovo redovito u njem stolovali provincijali; prvi je ondje stolovao Grga Čevapović. Agjić je, međutim, ostao još četiri godine u Vukovaru, i to kao dekan filozofskog učilišta.

Dakle, u Vukovaru je drugi odjel bogoslovne škole franjevačke Provincije sv. Ivana Kapistranskoga kontinuirano djelovao u prvoj polovici 19. st. punih četiri desetljeća, tj. od 1802. pa do 1842. godine. U dva navrata je izbjivao iz Vukovara, ali nije gubio susljednost u radu jer su isti studenti i isti profesori boravili izvan Vukovara, jednom u Slavonskom Brodu i drugi puta u Aradu, da bi se opet vratili u Vukovar.¹²¹ Djelovanje bogoslovne škole u Vukovaru bitno je u prvoj polovici 19. st. označeno pravnim okolnostima kasnog jozefinizma kad su crkvene visoke škole svoj rad organizirale isključivo prema državnim uredbama i u svom djelovanju posve ovisile o državnim vlastima. Kad je početkom druge polovice 19. st. bogoslovna škola nastavila svoj rad u Vukovaru, bilo je to u posve drukčijim okolnostima nego u prvoj polovici stoljeća. Crkvene visoke škole oslobodile su se, naime, nakon sedam desetljeća jozefinističkih zakona jer je Crkva u Habsburškoj Monarhiji 1855. tzv. Austrijskim konkordatom ponovno uspostavila svoje naravne pravne veze sa središtem kršćanstva u Rimu.

¹¹⁷ Erazmo Tomeček (Szakolcza, Njitra, Slovačka, 24.III. 1792. - Bač, 27.III.1868.) stupio je 1812. među franjevce Provincije sv. Ivana Kapistranskoga i u Baji učio filozofiju (1814.-1816.), a u Mohaču (1816.-1818.) i Vukovaru (1818.-1820.) teologiju. Sam je predavao filozofiju u Našicama (1824.-1826.), a zatim teologiju u Baji (1826.-1830.) i Mohaču (1830.-1836.). Bio je profesor i direktor gimnazije u Požezi (1844.-1848.) do prevratne 1848. godine kad ga je u toj službi naslijedio Agjić. Vrhovna uprava Franjevačkog reda je Matzecu, Agjiću i njemu podijelila najviši prosvjetni naslov "lector ubilatus". Poslije 1854. boravio je do smrti u Baču.

¹¹⁸ Usp. AFSVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovarienss*, sv. 2, str. 62.65.

¹¹⁹ Kalisto Schmutzer (Kremnic, Češka, 12.V.1804. - Radna, 10.VIII.1886.) postao je 1822. u Földvaru član Provincije sv. Ivana Kapistranskoga. Kako je prije stupanja u novicijat završio studij filozofije, studirao je neposredno poslije novicijata teologiju u Baji (1823.-1825.) i Vukovaru (1825.1827.). Osposobio se za profesora teologije postigavši naslov licencijata pa je predavao moralno i pastoralno bogoslovje u Mohaču (1834.-1839.), Vukovaru (1839.-1842.) i Budimu (1842.-1844.). Zatim je bio gvardijan i župnik u St. Pöltenu u Austriji, a 4.VII.1848. ga je pod Jaićevim predsjedanjem provincijski kapitul izabrao u Mohaču za provincijala. Najvjerojatnije je u političkim i ratnim danima simpatizirao s ustanicima pa je za kaznu poslije 1851. izgubio pravo nositi naslov bivšeg provincijala i obavljati upravne službe u Provinciji; štoviše, do 1859. nije imao nikakve pastoralne dužnosti ni prava u samostanskoj zajednici. Agjić ga je 1859. djelomično rehabilitirao imenovavši ga kapelanom i katehetom. Tada je boravio najprije u Cerniku, zatim u Šaregradu (1863.), pa u Zemunu (1870.), a posljednje desetljeće života je proveo u Radni.

¹²⁰ Poslije Jakaba i Schmutzera (1842.-1844.) predavali su u Budimu na bogoslovnoj školi Ernest Benišić i Paškal Kostrošić (1844.-1854.), a poslije njih su profesori u Budimu Fortunat Nagy (1854.) i Jeremija Glosz (1854.-1858.), odnosno Engelbert Feller (1857.- 1859.) i Solan Krkvarić (1858./59.). Završni odjel bogoslovne škole je tako djelovao sedamnaest godina u Budimu. Usp. AFSVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. 2, str. 77.

3. Djelovanje škole s prekidima u drugoj polovici 19. stoljeća (1851.-1885.)

U razdoblju od odlaska studenata bogoslovne škole 1842. iz Vukovara pa do ponovnog dolaska studenata teologije 1851. u taj grad, djelovalo je u Vukovaru filozofsko učilište. S profesorima Liborijem Šurinom i Augustinom Šišulakom u jesen 1842. šest je studenata započelo svoj školski rad. Dekan tog filozofskog učilišta bio je od 1842. do 1846. isluženi profesor teologije Kajo Agjić. Filozofsko učilište je u Vukovaru djelovalo do kraja 1850./51. školske godine, jer je provincijal Dominik Kirchmayer sa saborom Provincije sv. Ivana Kapistranskoga 12. kolovoza 1851. odlučio da se jedan od odjela bogoslovne škole ponovno vrati u Vukovar.¹²²

¹²¹ Provincijal Tomiković je još 1810. uočio da filozofska učilišta i teološku školu ometa u radu često selenje iz mjesta u mjesto pa određuje da buduće filozofska učilišta budu u Baji i Slavonskom Brodu, a odjeli teološke škole u Vukovaru i Našicama. Bajski odjel teološke škole je doista 1810. preselio iz Baje u Našice, ali je ondje bio samo godinu dana s profesorima Ivanom Nepomukom Pendlom i Kalasancijem Kiszelyem. Očito su shvaćanja pojedinih provincijala bila različita obzirom na prikladnost pojedinog mjesta za rad visokih škola jer već 1811. provincijal Celestin Schneider određuje da u Našice dođe filozofsko učilište, a da se »bajski odjel« bogoslovne škole vrati u Mohač. Razlog tih čestih seoba je ipak najčešće bio ekonomski. Sam Tomiković je, naime, napomenuo da mora preseliti novicijal iz Iloka i studente filozofije iz Slavonskog Broda jer prvi nije u stanju uzdržavati novake, a drugi studente filozofije. U Našicama je filozofsko učilište i ostalo 1812. godine, jer je tada Schneider ondje postavio za profesora Petra Beckera. Usp. AFSBudim, Svezak 12-3/51, ad annum. Selenje nije prestalo ni 1812. godine. Premda se Tomiković tužio na siromaštvo broskog samostana, provincijal Schneider je onamo preselio »vukovarski odjel« bogoslovne škole. Učinio je to po odredbi Ugarskog kraljevskog namjesničkog vijeća, ali su nepoznati razlozi koji su uvjetovali tu odredbu. Vukovarski odjel bogoslovne škole je bio ondje s profesorima Thuroczyjem i Grgom Čevapovićem te sa 17 studenata od 6.XI.1812. do 10.VI.1814. godine. Bajski odjel je 1812. ostao u Mohaču s novim profesorima: Grgurom Čevapovićem i Lovrom Thuroczyjem, jer su Pendl i Kiszely završili svoje djelovanje. God. 1816. je Becker došao u Mohač umjesto Čevapovića, a Stojanović je postao profesor filozofskog učilišta u Našicama. No, još 1814. je Schneider vratio »vukovarski odjel« iz Broda u Vukovar, a filozofsko učilište iz Našica u Brod. Teško je slijediti put tog filozofskog učilišta. Sigurno je bilo 1814. u Brodu, i to s profesorima Petrom Beckerom i Benvenutom Klasom. Ponovno djeluje 1825. u Našicama s profesorima Benvenutom Klasom i Erazmom Tomečekom. Usp. AFSBudim, Svezak 12-3/51, ad annum. Vukovarski odjel bogoslovne škole bio je od 1814. do 1822. u Vukovaru, a onda je dvije godine bio u Aradu. Onamo ga je preselio iz nepoznatih razloga provincijal Grgur Čevapović i povjerio dekanskom vodstvu dugogodišnjeg profesora bajskog odjela bogoslovne škole Alojzija Baumgärtla. Profesori su pak bili Matzek i Jaić. Novoizabrani provincijal Petar Becker je 1824. školu vratio u Vukovar. Svakako to nije bilo protiv Čevapovićeve volje jer je Becker upravo njega postavio tada u Vukovaru za dekana. Usp. AFSVukovar, *Liber memorabiliurn conventus Valcovariensis*, sv. I, str. 561. 581.

¹²² Dominik Kirchmayer (Osijek, 12.09.1794. - Osijek, 15.07.1878.) je studij teologije završio na bogoslovnoj školi u Vukovaru (1816.-1818.), a za svećenika ga je 1817. zaređio biskup E. Rafaj u Đakovu. Nakon što je godinu dana bio učitelj pučke škole u Vukovaru (1818./19.), položio je ispit za gimnazijskog profesora i preuzeo tu službu na Osječkoj gimnaziji (1819.-1824.). Zatim je bio profesor i direktor gimnazije u Požegi (1834.-1839.), a kasnije direktor i u Osijeku (1845.-1847.). Samostanski poglavar je bio u Požegi (1830.-1839.), Beču (1844./45.) i Osijeku (1845.-1847.). Samostanski poglavar je bio u Požegi (1830.-1839.), Beču (1844./45.) i Osijeku (1845.-1847.). U vodstvu Provincije je sudjelovao kao savjetnik provincijala Jaića (1833.-1836.), kustos provincijala Hantkena (1866.-1869.) i u tri navrata kao provincijal (1839.-1842., 1851.-1854., 1863.-1866.). U njegovom drugom upravnom trogodištu ugarski primas Ivan Scitowszky proveo je tzv. apostolsku vizitaciju u Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga, a Kongregacija Propagande joj je pridružila Bugarsko-vlašku provinciju (1851.). Na kraju trećega upravnog razdoblja (1866.) Propaganda je odijelila samostane te bivše Bugarsko-vlaške provincije od Provincije sv. Ivana Kapistranskoga. Usp. F. E. HOŠKO, *Marijan Jaić – obnovitelj među neporoditeljima*, str. 102-133.

No, nije se vratio stariji odjel, tj. studenti treće i četvrte nastavne godine bogoslovne škole; on je sve do 1859. ostao u Budimu. U Vukovar su došli studenti prve i druge nastavne godine, tzv. bajski odjel, i to po odluci provincijala Dominika Kirchmayera.¹²³ Sa studentima su došli i profesori Nikola Brzezowsky i Makarije Balog; prvi je predavao biblijske predmete, a drugi je trebao predavati crkvenu povijest i crkveno pravo, ali je teško obolio prije početka nastavne godine. Zamijenio ga je 18. listopada 1851. Marcelin Dorić i dvije školske godine predavao crkvenu povijest i crkveno pravo (1851.-1853.).¹²⁴ Prvi dekan obnovljene bogoslovne škole u Vukovaru bio je Marijan Jaić.

3.1. *Studenti đakovačkog liceja u Vukovaru*

U Vukovaru je u razdoblju od 1842. do 1851. godine, tj. u posljednjem desetljeću prve polovice 19. st. djelovalo filozofsko učilište. U njemu su predavali profesori Liborije Šurina (1842.-1847.), Augustin Šišulak (1842.-1848.), Nikola Brzezowsky (1847.-1851.) i Gabrijel Schilhabel (1848.-1851.).¹²⁵

Potrebno je zabilježiti da revolucionarne godine 1848./49. nije bilo nastave za studente filozofije u Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu. Nije isključeno da su razlog za taj prekid djelovanja bila ratna zbivanja ili usvanje preuređenog sustava srednjeg školovanja koje je bitno izmijenilo odnos prema filozofskom školovanju. Biskupski licej u Đakovu je, naime, tada prihvatio srednjoškolski nastavni program od osam godina.¹²⁶ Također nije jasno jesu li đakovački studenti filozofije došli u Vukovar već u jesen 1848. godine, ali je sigurno da su u drugom semestru školske godine 1848./49. slušali u Vukovaru predavanja Nikole Brzezowskog i Gabrijela Schilhabela.¹²⁷ Zabilježeno je, naime, da su 13. i 16. ožujka 1849. pristupili ispitima, a zatim opet polagali ispite

¹²³ Usp. ASFVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. 2, str. 127-128.

¹²⁴ Usp. *Ondje*, str. 129.

¹²⁵ Još prije 1842. je u Vukovaru 1817./18. djelovalo filozofsko učilište, i to zajedno s bogoslovnom školom. Preselio ga je u Vukovar 19. kolovoza 1817. provincijal Ivan Balatović jer je potres do te mjere bio oštetio našički samostan da je trebalo pristupiti velikim radovima oko obnove samostana. Našički profesori Tadija Stojanović i Amand Kaeffer su nakon godinu dana boravka u Vukovaru pošli sa studentima u Ilk s time da profesora Kaeffera zamijenio Andeo Kimpck. Usp. ASFVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. 1, str. 489. 501. 505.

¹²⁶ Andrija Šuljak, profesor Visoke bogoslovne škole u Đakovu, smatra da je «reorganizacija nastave u Monarhiji iz 1849. zahvatila i đakovačko Bogoslovno sjemenište i s njim povezano učilište. Prestao je djelovati dvogodišnji filozofski odsjek. Biskup Strossmayer prihvaća novi sustav, ali uvodi u sjemenište kao pripremu za teologiju prilagođen program 7. i 8. razreda gimnazije s nekim filozofskim predmetima». A. ŠULJAK. Filozofsko-teološko učilište u Đakovu, u: *Tri stoljeća visokog školstva u Osijeku*, Osijek, 2001, str. 52.

¹²⁷ Prema rasporedu ispita može se utvrditi i nastavni sadržaji filozofskog učilišta potkraj 1849. godine: nauk vjere, povijest prirode, opća povijest, povijest Ugarske, algebra geometrija, logika, metafizika, ontologija, fizika. Usp. ASFVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. 2, str. 88. 117.

6. i 13. srpnja 1849. pred spomenutim profesorima, a predsjedao im je tadašnji dekan vukovarskog filozofskog učilišta Mijo Filipović, gvardijan i župnik.¹²⁸ Sljedeće godine se đakovački studenti filozofije nisu više zadržali u Vukovaru, ali su ratne neprilike prisilile u jesen 1849. franjevačke studente iz Foeldvara da se pridruže redovitim studentima filozofskog učilišta u Vukovaru.¹²⁹ Tako da je tih dviju školskih godina u Vukovaru bio visok broj studenta. Učilište je djelovalo do 1851. jer je tada ponovno samostan u Vukovaru udomio bogoslovnu školu koja je sljedećih devet godina bila u Vukovaru. Kad je u jesen 1860. opet bogoslovna škola napustila Vukovar, vratilo se onamo filozofsko učilište, i to za tri godine, od 1860. do 1863. godine.¹³⁰ Filozofske predmete su tada predavali: Otmar Schnidler (1860./61; 1862./63.), Anzelmo Zehetbauer (1860.-1863.) i Kuzma Brinnich (1861./62.).

3.2. Novo razdoblje bogoslovne škole u Vukovaru

Na početku druge polovice 19. st. djelovala je bogoslovna škola u Vukovaru devet godina. Okolnosti djelovanja su se bitno izmijenile jer se upravo 1851. u razgovoru austrijskih i ugarskih biskupa s predstavnicima vlade u Beču raspravljalo o slobodi Crkve u školskim pitanjima, napose u odgoju i obrazovanju budućih svećenika. Tom zgodom bilo je prijedloga i o promjeni nastavnog programa u bogoslovnim školama. Premda su na početku razgovora biskupi postavili takav zahtjev, na koncu su od njega odustali i zadovoljili se neometanom upravnom nadležnošću nad biskupijskim bogoslovnim školama. Naravno, i redovničke bogoslovne škole nisu više podlijegale nadzoru države, ali su načelno priznavale nadležnost mjesnih biskupa. Tako su se na samom početku druge polovice 19. st. korjenito počeli mijenjati odnosi između Crkve i države u Habsburškoj Monarhiji, a tu promjenu je kodificirao 1855. konkordat između Habsburške Monarhije i Svete Stolice.

Konkordat je promijenio i u redovničkim bogoslovnim školama nositelje nadležnosti jer je i redovničkim pokrajinskim starješinama osigurao ponovnu povezanost s vrhovnim redovničkim upravama i načelno njima prepustio organizaciju djelovanja redovničkih teoloških škola.¹³¹ Stoga je ugarski primas Jan Scitowszky upozorio 21. travnja 1858. provincijala Kaju Agjića da po člancima 6. i 17. konkordata ubuduće nadležnost i nadgledanje rada u franjevačkim visokim školama pripadaju vrhovnoj upravi Franjevačkog reda,

¹²⁸ Usp. *Ondje*, str. 112.

¹²⁹ Usp. *Ondje*, str. 112-113.

¹³⁰ Provincija sv. Ivana Kapistranskoga je zadržala filozofska učilišta i poslije 1849. godine, i to sve do kraja 19. stoljeća. U gimnaziji u Osijeku je pak provela promjenu koju je tražila reforma gimnazijskog školovanja i uvela osmogodišnje gimnazijsko školovanje.

¹³¹ Usp. G. ADRIANYI, *Die Stellung der Ungarischen Kirche zum österreichischen Konkordat von 1855*, Roma, 1963, str. 119-121.

dok biskupijske visoke škole i škole redovničkih zajednica, koje nemaju svoje vrhovnike u Rimu, podliježu nadležnosti mjesnih biskupa. Zanimljivo je da je baština kasnog jozefinizma ipak bila toliko jaka da je primas zamolio Agjića da se i nadalje, »koliko je moguće«, franjevci prilagode školskim propisima koje zastupa Crkva u Ugarskoj. U duhu te želje on je zatražio od Agjića da ga izvjesti o onim zahtjevima u kojima se bogoslovne škole u Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga ne bi mogle prilagoditi propisima koji su još uvijek na snazi u Crkvi u Ugarskoj, npr. da profesori i ubuduće stječu kvalifikacije na državnom sveučilištu.¹³² Kasnije je država odustala od te svoje ovlasti pa su mjesni biskupi također mogli organizirati ispite za profesore u biskupijskim i redovničkim bogoslovnim školama. Tako su profesori vukovarske bogoslovne škole stjecali naslov profesora ili na sveučilištu i državnim akademijama ili pred biskupskim ispitnim komisijama, redovito sastavljenim od profesora biskupijskih liceja.¹³³

Za prve profesore obnovljene bogoslovne škole u Vukovaru, tj. početnog odjela te bogoslovne škole, imenovao je 1851. provincijal Kirchmayer Nikolu Brzezowskog¹³⁴ i Makarija Baloga.¹³⁵ Brzezowsky je do 1860. ostao vjeran svojoj učiteljskoj obvezi predavača biblijskih predmeta, a na učiteljskoj stolici profesora crkvene povijesti i crkvenog prava su se poslije Baloga izmijenila petorica predavača: Marcellin Dorić (1851.-1853.), Mansvet Hantken (1853.-1855.),¹³⁶ mladi Vukovarac i prigodni latinski pjesnik Samuel Kocijan (1855.-1857.),¹³⁷ Gabrijel Schilhabel (1857./58.)¹³⁸ i Oton Šijaković (1858.-1860.). Dorić i Šijaković su slijedili u svom djelovanju crkvene i društvene ideje Marijana Jaića i Kaje Agjića.

¹³² Usp. AFSBudim, *Svezak 12-3/55*, br. 167.

¹³³ Sačuvani su ovjereni prijepisi o ispitima Arnolda Scherbauma i Celza Friedricha koji su pred nadbiskupijskim povjerenikom i profesorima Bečkog sveučilišta od 12. do 14. svibnja 1857. polagali ispite. Usp. AFSBudim, *Monumenta rariora P. J. Jakošić*, sv. 36, str. 101.

¹³⁴ Nikola Brzezowsky (Beč, 18.VI.1822. - Budim, 26.IX.1879.) pristupio je 1841. Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga. Teologiju je studirao u Baji (1843.-1845.) i Budimu (1845.-1847.). Ubrzo je postigao licencijal teologije i kvalifikaciju profesora filozofije. U Vukovaru je najprije predavao na filozofskom učilištu (1847.-1850.), a zatim je profesor bogoslovne škole (1864.-1870.). Bio je, također, duhovnik redovnica u Pečuhu (1864.-1870.), poglavar samostana u Budimu (1860.-1864.) i Beču (1870.-1878.), vizitator vlastite Provincije (1875.) i provincijal (1878.); službu provincijala obavljao je samo mjesec dana. Usp. AFSVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. 2, str. 86-228.

¹³⁵ Makarije Balog (Kaloča, Mađarska, 14. I. 1804. - Vukovar, 24. XI. 1851.) se je osposobio za profesora filozofije i teologije. Najprije je predavao na filozofskim učilištima u Našicama (1830./31. Požegi (1831.-1834.) i Foeldvaru (1834.-1842.), a zatim je bio imenovan profesorom na bogoslovnoj školi u Vukovaru. Usp. F. E. HOŠKO, *Marijan Jaić, obnovitelj među preporoditeljima*, str. 39.

¹³⁶ Mansvet Hantken (Jablunka, Šleska, 1. X. 1811. - Beč, 8. X. 1875.) je predavao na teološkim školama u Baji (1845.-1851.), Budimu (1851.-1853.) i Vukovaru (1853.-1855.). Vodio je i Provinciju sv. Ivana Kapistranskoga, najprije kao provincijski vikar (1866.-1869.) i zatim kao provincijal (1872.-1875.). Usp. F. E. HOŠKO, *Euzebije Fermendžin, crkveni upravnik i povjesnik*, str. 34.

¹³⁷ Samuel Kocijan (Vukovar, 31. X. 1817. - Vukovar, 11. I. 1857.) je stupio u Provinciju sv. Ivana Kapistranskoga

¹³⁸ Gabrijel Schilhabel (Pichelberg, Češka, 12. I. 1816. - St. Poelten, 31.III. 1905.) je predavao na filozofskim učilištima u Foeldvaru (1847./48, 1851./52.) i Vukovaru (1848.-1851.) te na bogoslovnoj školi u Vukovaru (1857./58.). Usp. F.E. HOŠKO, *Euzebije Fermendžin, crkveni upravnik i povjesnik*, str. 32.

Marcelin Dorić je, naime, bio školski drug Kaje Agjića dok je studirao teologiju (1825.-1829.). Dok se spremao za nastavnika na bogoslovnim školama, preuzeo je 1829. i pastoralne obveze u hrvatskoj župi u budimskom predgrađu Tabanu. Na peštanskom sveučilištu najprije položio ispit za profesora crkvenog prava i teologije. Kako je počeo predavati u prvom odjelu bogoslovne škole u Baji biblijske predmete (1830.-1837.), nastavio je predavati crkveno pravo i crkvenu povijest (1842.-1845.), a prije toga je predavao dogmatsko bogoslovlje u Slavanskom Brodu (1841./42.), opravdano je zaključiti da je stekao kvalifikacije za više učiteljskih stolica u teološkoj nastavi. U Vukovaru je predavao crkvenu povijest i crkveno pravo (1851.-1853.), i to nakon što je već bio zaključio aktivnu nastavničku službu jer je prethodno u Baji bio i dekan bogoslovne škole (1845.-1851.). Dok je boravio u Baji, prihvatio je i širio ideje hrvatskog narodnog preporoda i svojim radom u Bačkoj zapravo bio preteča bunjevačkog preporoditelja biskupa Ivana Antunovića (1815.-1888.). Bački Hrvati su ga sredinom 19. st. smatrali svojim duhovnim i kulturnim vodom. O tome svjedoče njegovi mlađi suvremenici Fabijan Čulić u prigodnom spjevu *Mnogopoštovanom ocu Marcelinu Doriću... od strane Bačvanah 1847.* (Zagreb /1847./) i Solan Krkvarić u spisu *Naklon sinovske zahvalnosti poštovanom ocu Macellinu Doriću... prigodom imena svećenog slavljenja svoga* (Budim, s. a.).¹³⁹

Oton Šijaković je bio mlađi Dorićev i Agjićev suvremenik, ali su mu također bile bliske ideje hrvatskog narodnog preporoda. Kako su on i Agjić 1848. postali suradnici u Požegi, kamo je Šijaković došao za profesora na gimnaziji dok je Agjić ondje bio direktorom, opravdano je pretpostaviti da je upravo Agjić utjecao na takav njegov izbor. Agjićev utjecaj potvrdio je sam Šijaković u prigodnom spjevu *Kolo gorah iliti pozdrav od Požege grada... ocu Kaji Agjiću* (Zagreb, 1851.). Agjić ga je, pak, osobito cijenio pa je o svom mladom suradniku zapisao da je "bonus poeta et illyrica lingua bene gnarus". Šijaković je također napisao raspravu *O važnosti i prvenstvu verozakonskoga podučavanja mladeži na učilištah*, objavljenu 1854. u tiskanom izvještaju požeške gimnazije, naznačivši svoje zalaganje za vjersko obrazovanje u školi usprkos protivljenja onodobnih liberala. Prije 1858. je položio licencijat teologije i crkvenog prava tako da je u Vukovar došao za predavača na bogoslovnu školu nakon što je postigao potrebne predavačake kvalifikacije.¹⁴⁰

¹³⁹ Marcelin Dorić (Baja, 3. X. 1806. - Bač, 4. XI. 1853.) je 1822. je stupio u Provinciju sv. Ivana Kapistranskoga. Teologiju je studirao na bogoslovnim školama u Baji (1825.-1827.) i Vukovaru (1827.-1829.). Za svećenika je zaređen 1829. godine. Osim djelovanja u bogoslovnoj školi obavljao je službu gvardijana i župnika u Iloku (1837.-1842.) i gvardijana u Baču (1853.). Usp. AFSVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. 2, str. 137.152-153; AFSBrod, *Protocollum seu liber annotationum*, sv. 3, str. 115; *Schematismus... Provinciae S. Iohannis a Capistrano*, Budae, 1827, str. 25; *Historia Domus Bajensis*, Band 1, Baja, 1991, str. 346-431.

¹⁴⁰ Oton Šijaković (Ilok, 12.III.1823. - Bač, 2.II. 1878.) obukao je franjevačko odijelo 1840. Teologiju je počeo učiti u Baji (1843.-1845.), a 1846. je postao svećenik. Nakon što je završio nastavničku službu u Vukovaru nastavio je učiteljsko djelovanje još godinu dana u Baji (1862./63.), a zatim je ondje bio gvardijan (1863.-1866.). Prijelaz odlaska u Bač boravio je 1875. u Iloku.

Kajo Agjić je očito namjeravao pomoći profesorima crkvene povijesti, tj. Doriću i Šijakoviću, jer je pripravljao za profesore i studente crkvene povijesti priručnik *Crkvena povijest*.¹⁴¹ Da je uspio završiti ovo svoje djelo, opskrbio bi bogoslovne škole s još jednim važnim priručnikom i istodobno bi dao značajan prilog prosvjetnoj literaturi koju su od konca 17. st. njegovali hrvatski franjevci upravo na filozofskim i teološkim školama u Slavoniji i Podunavlju. Da ne dovrši svoj povijesni priručnik, spriječio je Agjića slab vid. No, i Agjić se kao provincijal već u svom prvome upravnom trogodištu (1857.-1860.) suočio s nedostatnim brojem studenata što ga je prisililo da 1859. zaključi rad drugoga odjela bogoslovne škole u Budimu. Njegov nasljednik u službi provincijala Pavao Nagy je 1860. okupio studente teologije svih četiriju godina školovanja u Mohač, a u Vukovar je ponovno smjestio filozofsko učilište. Kako se broj studenata teologije ubrzo povećao, provincijal Nagy je 1862. ponovno razdjelio bogoslovnu školu u dva odjela i drugi odjel je počeo djelovati u Baji,¹⁴² a po treći puta izabrani provincijal Dominik Kirchmayer (1863.-1866.) je 1863. po drugi puta vratio prvi odjel bogoslovne škole u Vukovar.¹⁴³

3.3. Otpor uređenju bogoslovne škole po franjevačkom školskom zakonodavstvu

Premda je konkordat između Austrije i Svete Stolice označio kraj jozefinizmu i nakon osam desetljeća uspostavio punu povezanost franjevačkih provincija u Monarhiji s vrhovnom upravom Franjevačkog reda u Rimu,¹⁴⁴ vrhovna uprava Franjevačkog reda je uskoro pokušala privoljeti franjevce u ugarskom dijelu Habsburške Monarhije da svoj školski sustav prilagode i usklade s obrazovnim sustavom u Franjevačkom redu. No, ni najvjerniji sugovornici vrhovne uprave Franjevačkog reda iz Provincije sv. Ivana Kapistranskoga, Josip Matzek i Kajo Agjić, nisu pokazali spremnost slijediti ova nastojanja; štoviše, pokazali su nevoljkost prema uvođenju bilo kakvih novosti koje je predlagala vrhovna uprava.

Najprije je general Franjevačkog reda Raffaele Lippi 1863. ponukao Josipa Matzeka da razvidi mogućnosti ponovnog uvođenja natječajnog ispita za

¹⁴¹ U priređivanju svoje *Crkvene povijesti* Agjić je slijedio spis *Institutiones historiae ecclesiasticae N(ovi) F(oederis)* koji je u dva izdanja (Pešta 1841., Wien 1853./54.) objavio mađarski crkveni povjesnik i pravnik Miklos Cherrier (Nagyözön, 20.VI.1790. - Bratislava, 18.XII.1862.). Usp. I. DAMIŠ, *Povijesni rad franjevca Kaje Agjića (1805-1892)*, Zagreb, 1982, str. 56-62.

¹⁴² Kad je 1862. bogoslovna škola u Baji nastavila radom u njoj predaju tri profesora: Oton Šijaković, Marin Kovačić i Bertrand Spaček; god. 1970. ondje predaju Anselmo Zehetbauer i Makarije Golek, a pet godina kasnije Silvester Schnitzl i Lambert Schwab. Prije nego što su 1778. u Baju došli studenti i profesori odjela iz Vukovara, ondje su predavali Robert Kauk i Angelin Malik.

¹⁴³ Usp. ASFVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. 2, str. 238. 246. 253.

¹⁴⁴ Usp. N. MIKO, Kirche und Staat im alten Österreich, u: *Theologisch-praktische Quartalschrift* 104 (1956), str. 46-47.

kvalificiranje profesora filozofskih i teoloških škola. Kako je Matzek 1863. obavio kanonski pohod u Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga, odgovorio je Lippiju da je pohodio bogoslovne škole u Mohaču i Baji i "strogo ispitao studente iz svih teoloških predmeta i svetog govorništva na svoje potpuno zadovoljstvo". Tom tvrdnjom o dobrom stanju u školama svoje Provincije Matzek je očito želio umiriti vrhovnu upravu Reda i odvratiti je od nadzora nad profesorima tih škola. U istom pismu, naime, izjavljuje, da on ne vidi mogućnosti da profesori tih škola pođu u Rim na ispit za tzv. generalne lektore ili da se za sve profesore teologije u Monarhiji organizira takav ispit negdje na području Monarhije. Ne odbija mogućnost da se organizira takav ispit samo za kandidate iz njegove Provincije, ali napominje da takav ispit ne bi važio pred crkvenim i državnim školskim nadležstvima u državi. Konkordat je, naime, prepustio crkvenim starješinama i organizaciju djelovanja teoloških škola u pojedinim biskupijama i redovničkim provincijama.¹⁴⁵

Biskupi su pak na nacionalnoj sinodi odlučili da i nadalje mjesni biskupi odobravaju profesore na franjevačkim bogoslovnim školama. Isto tako navodi Matzek da franjevačke škole upotrebljavaju iste priručnike kao i biskupijske bogoslovne škole. General Franjevačkog reda Lippi pokazao je i 1866. da ne odustaje lako od svoje namisli pa je ponovno predložio da se organizira ispit za profesore bogoslovnih škola u Monarhiji. Nakon tog ponovljenog prijedloga Matzek se izričito suprotstavio tom nastojanju javljajući u pismu od 9. travnja 1866. da već osam desetljeća na području Habsburške Monarhije nije bilo takvih ispita. No, general Reda Lippi nije odustao od svog pokušaja ni nakon ovog Matzekovog pisma pa već 21. travnja 1866. izričito traži da se uvedu u Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga ispitni natječaji za profesore teologije regionalnog značenja, tzv. studium provinciale, da bi tako ispitani profesori kasnije mogli pristupiti ispitu za profesore teologije općeg značenja, za studium generale. Matzek se oglušio na taj zahtjev, a s njime i Agjić kad je za dvije godine ponovno postao provincijalom.¹⁴⁶

U vrijeme dopisivanja generala Franjevačkog reda Lippija s Matzekom Agjić je bio generalni vizitator u vlastitoj Provinciji pa je i on 16. travnja 1866. nastojao smiriti vrhovno vodstvo Reda izvijestivši da oba profesora u Vukovaru dobro obavljaju svoje zadaće: marljivi su i vjerno drže satnicu, a u tumačenju nastavnog gradiva su jasni.¹⁴⁷ Bilo je, naime, jasno da s novim načinom kvalificiranja profesora teologije ide zajedno i izmjena nastavnog programa teoloških škola. Bila bi to realno velika promjena u radu bogoslovne

¹⁴⁵ Usp. G. ADRIANYI, *Die Stellung der Ungarischen Kirche zum österreichischen Konkordat von 1855*, Roma, 1963, str. 119-121.

¹⁴⁶ Usp. F. E. HOŠKO, Pastoralna formacija hrvatskih franjevaca u 19. stoljeću, u: *Kačić 14* (1982), str. 73-74.

¹⁴⁷ Tada su u Vukovaru predavali Marin Kovačić i Bertrand Spaček. Usp. AFSVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. 2, str. 272. 278.

škole u Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga pa je razumljivo da takva nastojanja vrhovne uprave Franjevačkog reda oko promjene nastavne osnove i rada bogoslovne škole nisu mogla naići na prihvata jer su franjevci u ugarskom dijelu Monarhije u to vrijeme bili još uvijek čvrsto vezani uz kasnojozefinistički model života i uređenja. Možda je upravno vodstvo Reda mislilo udobrovoljiti Matzeka, Agjića i Tomečeka pa im je udijelila najviši prosvjetni naslov u Redu "lector jubilatus", ali ni to nije izmijenilo njihov stav prema zahtjevu o promjeni nastavne osnove bogoslovne škole. Provincija sv. Ivana Kapistranskoga je i nadalje slijedila tzv. "austrijski program" u nastavi koji je cjelokupno teološko školovanje udaljio od skolastičkog pristupa i metodologije i dao mu dušobrižničku usmjerenost. Bogoslovna škola Provincije sv. Ivana Kapistranskoga ni tada nije promijenila ni nastavnu osnovu ni način rada, a nisu to učinile ni biskupijske ni ostale redovničke bogoslovne škole u Habsburškoj Monarhiji sve do konca 19. st. Stoga je razumljivo da se u Matzekovu i Agjićevu dopisivanju s vrhovnom upravom Franjevačkog reda u Rimu može jasno razabrati njihova odlučnost braniti postojeće ustrojstvo bogoslovne škole i odbijanje bilo kakvih promjena u njezinom nastavnom programu ili u načinu spremanja profesora. Kod njih i kod ostalih vodećih članova Provincije sv. Ivana Kapistranskoga jedino raste zabrinutost zbog nedostatka novih članova, odnosno zbog njihova malog broja. Oni ne vide opravdanost drugih pitanja u svezi s radom svoje škole.

3.4. Predavač biblijskih predmeta i povjesnik Euzebije Fermendžin

Dominik Kirchmayer je 1863. po drugi puta vratio početni odjel bogoslovne škole u Vukovar.¹⁴⁸ Usprkos prijetnji o nedostatnom broju studenata, škola je djelovala u Vukovaru do 1873. godine da bi nakon prekida ponovno nastavila rad od 1883. do 1885. godine. Na katedri crkvene povijesti i crkvenog prava predavali su u tom razdoblju: Marin Kovačić (1863.-1867.),¹⁴⁹ Julije Amberger (1867.-1869.),¹⁵⁰ Silvestar Schnitzel (1869.-1871.)¹⁵¹ i Kvirin Pakledinac (1871.-1873.),¹⁵² a na katedri biblijskih predmeta naučavali su:

¹⁴⁸ U međuvremenu, od 1860. do 1863., vukovarski je samostan ponovno udomio filozofsko učilište na kojemu su predavali Otmar Schnidler (1860./61., 62./63.), Kuzma Brinnich (1861./62.) i Anzelmo Zehetbauer (1860.-1863.). Usp. *Ondje*, str. 238-253.

¹⁴⁹ Marin Kovačić (Mohač, 28.II.1828. - Földvar, oko 1900.) postao je 1847. članom Provincije sv. Ivana Kapistranskoga. Kad je završio filozofsko i teološko školovanje, položio je ispit za profesora filozofije i teologije. Predavao je na filozofskom učilištu u Földvaru (1850.-1859.), a teologiju u Baji (1862./63.) i Vukovaru (1863.-1867.). Ponovno boravio u Baji kao gvardijan samostana (1868.-1872.), zatim je niz godina bio gvardijan u rodnom Mohaču (1872.-1888.). Također je sudjelovao u vodstvu Provincije sv. Ivana Kapistranskoga u svojstvu definitora za provincijala Nikole Brzezowskog i vikara Kuzme Brinnicha (1878.-1881.). Usp. Arhiv Generalne kurije Franjevačkog reda (AGOFMRim), *Hungaria Capistrana*, sv. 1, 119r, 191r, 314v, 315r, 381v, 413v; sv. 2, 34v, 34v, 103v.

Anselmo Zehetbauer (1863.-1867., 1868./69.),¹⁵³ Bertrand Spaček (1867.-1870.)¹⁵⁴ i od 1870. do 1873. Euzebije Fermendžin.¹⁵⁵

U nizu vukovarskih profesora u tom razdoblju djelovanja bogoslovne škole, i to njezinog prvog odjela, osobito se ističe Euzebije Fermendžin. Svojim upravnim i povjesničkim djelovanjem stekao je osobito mjesto u povijesti južnoslavenskih franjevaca. Po podrijetlu je bio Bugarin, a kulturom Hrvat. Rodio se u koloniji bugarskih katolika u Vingi, mjestu u današnjoj Rumunjskoj. U Baču je 1862. postao član Provincije sv. Ivana Kapistranskoga, a filozofiju je učio na filozofskom učilištu u Radni (1863.-1865.). Teologiju je počeo studirati na bogoslovnoj školi u Vukovaru (1865./66.) gdje su mu učitelji bili Marin Kovačić, profesor crkvene povijesti i crkvenog prava i Anselmo Zehetbauer, profesor biblijskih predmeta. Fermendžin je samo godinu dana studirao u Vukovaru, a zatim je nastavio teološki studij na teološkom fakultetu u Beču (1866.-1869.). Njegov zaštitnik, provincijal Kajo Agjić, već ga je 1869. postavio za predavača na filozofskom učilištu u Iloku, a slijedeće godine ga je premjestio za predavača biblijskih predmeta u bogoslovnu školu u Vukovar (1870.-1875.). Fermendžin je počeo predavati biblijske predmete, premda nije postigao kvalifikaciju profesora, već se u Vukovaru spremao za

¹⁵⁰ Julije Amberger (Radna, Rumunjska, 20. III. 1845. – Radna, 17. XI. 1900.) je 1867. na peštanskom sveučilištu stekao naslov profesora crkvene povijesti crkvenog prava, ali je samo dvije godine predavao te predmete na bogoslovnoj školi u Vukovaru (1867.-1869.). Predao se sav pastoralnoj djelatnosti i upravnim crkvenim poslovima; bio je provincijal (1884.-1887; 1890.-1893.) i provincijski vikar (1897./98.). Usp. F.E. HOŠKO, *Euzebije Fermendžin, crkveni upravnik i povjesnik*, str. 20.

¹⁵¹ Silvestar Schnitzel (Baja, 26. I. 1843. – Foeldvar, 7. I. 1886.) je djelovao kao profesor na filozofskom učilištu u Mohaču (1867.-1869.), a zatim na odjelima bogoslovne škole u Vukovaru (1869.-1871.) i Baji (1871.-1876.). Usp. *Ondje*, str. 41.

¹⁵² Kvirin Pakledinac (Vukovar, 5. VIII. 1846. – Bač, 1. XII. 1878.) je u bogoslovnoj školi u svom rodnom gradu predavao crkvenu povijest i crkveno pravo, premda nije bio stekao naslov profesora teologije. Istodobno je poučavao studente i u glazbi. Usp. *Ondje*, str. 41.

¹⁵³ Anselmo Zehetbauer (Ottensheim, Austrija, 23. IX. 1831. – Lanzendorf, Austrija, poslije 1899.) se je osposbio za profesora filozofije i teologije. U Vukovaru je predavao na filozofskom učilištu (1860.-1863.) i u bogoslovnoj školi (1863.-1867; 1868./69.); predavao je i u bogoslovnoj školi u Baji (1869./70.). Usp. *Ondje*, str. 34.

¹⁵⁴ Bertrand Spaček (Privor, Češka, 3. X. 1828. – Bač, 24. XII. 1915.) je djelovao kao profesor teologije u Baji (1863.-1865.) i u Vukovaru (1865.-1868; 1869./70.). Usp. *Ondje*, str. 38.

¹⁵⁵ Euzebije Martin Fermendžin (Vinga, Rumunjska, 21. IX. 1845. - Našice, 27. VI. 1897) je osnovnu školu završio u rodnom mjestu, gimnaziju privatno kao franjevački pitomac. Prihvativši i osposobivši se za nastavničko djelovanje, ipak nije bježao od neposrednog pastoralnog rada pa je dvije godine proveo u rodnoj Vingi kao bugarski i njemački propovjednik, vjeroučitelj i kapelan (1877-1879). Daleko više od ove kratkotrajne pastoralne službe utjecalo je dugotrajno istraživanje franjevačke prisutnosti među Južnim Slavenima na njegove stavove o presudnom mjestu apostolskog djelovanja u franjevačkom načinu života. Ti njegovi stavovi su vidljivi i u izboru povijesne građe o djelovanju franjevaca u prošlosti, a mogu se uočiti u njegovim objavljenim povijesnim raspravama: Gdje je tielo sv. Kapistrana, u: *Glasnik Biskupije dakovačko-sriemske* 3 (1875), str. 7-8, 15-16, 30-32, 39-40, 53-54; Prinos za život Gjurjga Križanića, svećenika i kanonika zagrebačke biskupije, u: *Starine JAZU* 18 (1886); *Brevis catalogus patrum ac fratrum scriptorum Provinciae S. Joannis a Capistrano*, Temesvarini, 1887; O. Rafo Levaković i Vlasi u Hrvatskoj g. 1641., u: *Starine JAZU* 20 (1888); Listovi o izdanju glagolskih knjiga i o drugih književnih poslovih u Hrvatskoj od g. 1620. do 1648., u: *Starine JAZU* 24 (1891); Isprave god. 1579-17671. tičuće se Crne Gore i stare Srbije, u: *Starine JAZU* 25 (1892); Prilozi k poznavanju diplomatskog poslanstva Aleksandra Komulovića medju Slovene od godine 1593. do 1597., u: *Starine JAZU* 36 (1918).

profesorski ispit i položio ga tek 1872. u Beču. Kasnije je postigao i kvalifikaciju profesora teologije za moralno i pastoralno bogoslovlje kao i profesora crkvene povijesti i crkvenog prava. Poslije djelovanja u Vukovaru nastavio je učiteljsku službu na bogoslovnoj školi u Baji, i to najprije kao predavač biblijskih predmeta (1878./79.), a zatim moralnog i pastoralnog bogoslovlja (1879.-1882.). Posljednje dvije godine obavljao je uz profesorsku službu i dužnosti dekana bogoslovne škole i samostanskog starješine (1880.-1882.).

Dok je bio u Baji, zateklo je Fermendžina imenovanje za generalnog definitora Reda, tj. člana upravnog vijeća Franjevačkog reda (1881.-1889.). Iza tog poziva u Rim stoji također ugled Kaje Agjića, tada najpouzdanijeg suradnika središnje franjevačke uprave s franjevcima u ugarskom dijelu Habsburške Monarhije. Fermendžin je u Rimu vrlo brzo stekao glas osobito zauzetog promicatelja franjevačke obnove kako ju je bio zacrtao general Franjevačkog reda Bernardin dal Vago postavši osobom njegovog osobitog povjerenja. Stoga je u ime vrhovne uprave Reda obavio 12 kanonskih pohoda u više franjevačkih provincija i zalagao se uvođenje "zajedničkog života" koji su krajem 18. st. bile razgradile jozefinističke uredbe na području Habsburškog carstva. Uporno je ukazivao da je liberalizam, istovjetan u mnogočemu s kasnim jozefinizmom, glavna prepreka da se franjevci na području Habsburške Monarhije nevoljko uključuju u tokove franjevačke obnove. Sam je pak prihvatio načela te obnove i nastojao im naći opravdanje i povijesnoj baštini Franjevačkog reda. To je bio razlog da su mu i vodstvo Franjevačkog reda i njegov opći sabor povjerali zadaću biti članom predsaborske komisije 1889. koja je trebala pripremiti predložak novih Generalnih konstitucija Reda, tj. temeljnog dokumenta franjevačkog života i uređenja. Premda ih je te godine odobrio generalni kapitul, odlučila ih je 1895. generalna skupština Reda radikalno izmijeniti da bi bile dokument shvaćanja redovničkog života u duhu Prvog vatikanskog sabora i, istodobno, sredstvo ujedinjenja četiriju ogranaka Reda, tzv. opservanata, rekolekta, reformata i diskalceata. Fermendžin je opet bio član komisije koja je prihvatila taj zadatak pa je tako sudjelovao i u drugoj redakciji novih Generalnih konstitucija (1895./96.). Dočekao je njihovu potvrdu 15. svibnja 1897. sa strane pape Leona XIII., ali ne i bulu ujedinjenja spomenutih četiriju ogranaka Franjevačkog reda "Felicitate quadam" (4. X. 1897.). Dokumenti ne dopuštaju pripisati Fermendžinu presudnu ulogu o pripravi uspostave Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda koja je okupila sve samostane u Banskoj Hrvatskoj, ali je ipak jasno da je upravo on uvođenjem tzv. "zajedničkog života", presudnog čimbenika franjevačke obnove, u zagrebačkom samostanu još 1884. postavio temelje za prihvaćanje novih Generalnih konstitucija i za stvaranje te nove franjevačke pokrajine u kontinentalnoj Hrvatskoj pod vlašću bana.¹⁵⁶

Iznenaduje što je Fermendžin uz te mnoge poslove upravnog značenja našao vremena i za povijesna istraživanja, napose za sabiranje povijesne građe. Najprije

¹⁵⁶ Usp. F. E. HOŠKO, *Euzebije Fermendžin crkveni upravnik i povjesnik*, str. 111-146.

se u Rimu predstavio kao dobar poznavalac crkvene, napose franjevačke, povijesti pa mu je već 1882. bila povjerena zadaća tzv. analiste Reda i nastavljača izdavanja *Annales Minorum* Luke Waddinga; dovršio je 25 svezak i priredio prošireno izdanje 20. sveska. Tu je zadaću zadržao i po isteku službe generalnog definitora te je ostao i nadalje u Rimu. Skupljao je povijesnu građu koja je svojim sadržajem imala mjesto u *Annales Minorum*, a osobito su ga zanimala povijesna vrela o djelovanju franjevaca među Južnim Slavenima. Sabrao je i objavio zbirke izvora o djelovanju franjevaca u Bugarskoj, Bosni, Slavoniji i Sjevernoj Hrvatskoj: *Acta Bulgariae ecclesiastica* (Zagreb, 1887.), *Chronicon observantis provinciae Bosnae Argentinae ordinis S. Francisci Seraphici* (Zagreb, 1891.), *Acta Bosnae, potissimum ecclesiastica* (Zagreb, 1892.). Posljednja zbirka u tom nizu *Acta Croatiae ecclesiastica* je ostala u rukopisu u Historijskom arhivu HAZU, a prve tri je objavio u izdanjima JAZU; od 1890. je bio njezin dopisni član.¹⁵⁷

Upravo su Fermendžin i njegov školski drug za školovanja na filozofskom učilištu u Radni Vukovarac Kvirin Pakledinac bili posljednji profesori tog pretposljednjeg razdoblja djelovanja bogoslovne škole u Vukovaru. Škola je morala zaključiti svoj rad jer su 1873. bila u Vukovaru samo četiri studenta pa je provincijal Hantken sve studente teologije okupio u Baji.¹⁵⁸ Stanje se nije bitno izmijenilo ni u pretposljednjoj četvrti 19. stoljeća pa povratak prvog odjela bogoslovne škole, za provincijala Ive Rodića, u Vukovar od 1883. do 1885. predstavlja samo kratkotrajno izbivanje tog odjela škole iz Baje.¹⁵⁹ Tada su u Vukovaru Odorik Pietsch¹⁶⁰ i Petar Novak¹⁶¹ predavali biblijske predmete, a Robert Kauk crkvenu povijest i crkveno pravo;¹⁶² bili su to posljednji predavači vukovarske bogoslovne škole. Malen broj studenata je upravo 1885. nametnuo

¹⁵⁷ Literatura o Euzebiju Fermendžinu je iscrpna, osobito nakon što je 1997. održan o njemu znanstveni skup u Našicama. Stoga je dovoljno upozoriti na zbornik radova toga skupa: *Život i djelo o. Euzebija Fermendžina*. Našice, 1998.

¹⁵⁸ Oba dva odjela bogoslovne škole Provincije sv. Ivana Kapistranskoga su djelovala zajedno od 1778. pa do 1899. u Baji; samo je od 1883. do 1885. prvi odjel bio u Vukovaru. Prvi bajski profesori u tom razdoblju su bili: Fermendžin (1878.-1882.), Stjepan Sikirčević (1879./80.), Robert Kauk (1877.-1883.) i Angelin Malik (1877.-1879.). Zatim Alojzije Tamas (1883.-1885., 1887.-1890.), Martin Bozoky (1883.-1894.), Ivan Dvoržak (1885.-1896.) i Konrad Grand (1887.-1889.). Profesora crkvene povijesti i crkvenog prava, Granda, naslijedio je Antun Evetović (1889.-1899.), a Petar Novak je zamijenio Tamasa u tumačenju moralnog i pastoralnog bogoslovlja (1890.-1894.). Profesora biblijskih predmeta Martina Bozokya naslijedio je Rafael Rodić (1894.-1899.), a Novaka Fortunat Martinov (1894.-1899.). Na katedri osnovnoga i dogmatskog bogoslovlja, poslije Dvoržaka posljednji je profesor bio Bartol Kochan (1897.-1899.).

¹⁵⁹ Usp. AFSVukovar, *Liber memorabilium conventus Valcovariensis*, sv. 3, str. 71-75.

¹⁶⁰ Odorik Pietsch (Tscherbeneci, Šleska, 22. IV. 1850. – Beč, 23. VI. 1921.) je od 1878. bio član Provincije sv. Ivana Kpistranskoga. God. Njegovo nastavničko djelovanje na filozofskom učilištu u Foeldvaru (1881./82.) i u vukovarskoj bogoslovnoj školi (1883./84.) trajalo je vrlo kratko. Od 1885. obavljao je službu propovjednika u Beču. Usp. F.E. HOŠKO, *Euzebije Fermendžin crkveni upravnik i povjesnik*, str. 43.

¹⁶¹ Petar Novak (Kleinpernitz, Češka, 22. XI. 1857. – St. Poelten, 14. X. 1912.) je 1878. stupio u Franjevački red; najvjerojatnije je u Foeldvaru završio filozofsko školovanje (1879.-1881.), a u Budimu (1881.-1883.) i Baji

¹⁶² (1883. - 1884.) teološko. U Vukovaru je predavao biblijske predmete bez potrebnih kvalifikacija, jer tek kasnije postaje profesorom filozofije u Foeldvaru (1885.-1889.) i zatim predavač moralnog i pastoralnog bogoslovlja u Baji (1889.-1896.); u Baji je bio i dekan bogoslovne škole (1896.-1898.). Usp. *Ondje*, str. 44.

misao provincijalu Juliju Ambergeru, negdašnjem profesoru vukovarskog odjela bogoslovne škole, da dokine ne samo odjel te škole u Vukovaru nego cijelu školu, a studente okupi u Budimu da ondje polaze nastavu na sveučilištu. Toj su se namjeri oprli Euzebije Fermendžin, tada član vrhovne uprave Franjevačkog reda, i bivši provincijal Ivo Rodić, pa Amberger za taj pothvat nije dobio odobrenje od viših franjevačkih vlasti u Rimu.¹⁶³ Tako su oba dva odjela bogoslovne škole nastavili su sve do 1899. svoje djelovanje u Baji. Tom godinom završava rad bogoslovne škole franjevačke Provincije sv. Ivana Kapistranskoga koja je najveći dio vremena u 19. st. djelovala u dva odjela, uglavnom u Baji i u Vukovaru.

Zaglavak

U Vukovaru je, dakle, tijekom 19. st. sve do njegovog pretposljednog desetljeća bio jedan od dva odjela bogoslovne škole slavonskih i podunavskih franjevaca. Uz «lyceum episcopale» u Đakovu bio je to crkveni školski zavod u Slavoniji u kojem su se odgajali i u teologiji školovali mladi franjevci Provincije sv. Ivana Kapistranskoga. Kako je više vukovarskih profesora uz svoj nastavnički rad razvilo značajno kulturno, napose, literarno djelovanje, vukovarska je bogoslovna škola prerasla u važno kulturno središte u Slavoniji. Stoga je poznavanje cjelokupnog rada te škole u Vukovaru kao prosvjetnog i kulturnog središta pretpostavka za razumijevanje rada onih franjevaca koji su u Vukovaru proveli neko vrijeme u nastavničkoj službi, ali i za poznavanje kulturnog ozračja u kojem su se odgajali i školovali gotovo svi slavonski i podunavski franjevci u 19. st. U tom franjevačkom školskom središtu nastavnici su, naime, uspostavili ozračje u kojem se sustavno i trajno njegovalo zanimanje za vjerski život, crkveno djelovanje i kulturno stvaralaštvo. Nastavnici nisu samo prenosili studentima sadržaje koje je predvidjela nastavna osnova onodobnih teoloških škola, već su i sami vlastitim stvaralaštvom sudjelovali u životu Crkve i društva. Tako je vukovarska bogoslovna škola bila uporište za kulturno djelovanje Grge Čevapovića u pripravi ilirskog preporoda i za sudjelovanje Marijana Jaića, Kaje Agjića, Marcelina Dorića i Otona Šijakovića u širenju ilirskog preporoda i hrvatskog narodnog pokreta. Upravo je djelovanje u bogoslovnoj školi u Vukovaru potaklo Čevapovića, Jaića i Agjića da se u duhu katoličkog prosvjetiteljstva trude oko opće crkvene obnove, a napose franjevačke. Euzebija Fermendžina je pak kulturno ozračje vukovarske bogoslovne škole podržalo u suprotstavljanju liberalizmu koji je ulazio i u crkvene redove ukazivanjem na činjenicu da su upravo hrvatski franjevci vjekovima bili važan čimbenik izgradnje, ne samo hrvatske crkvene, nego također povijesne i kulturne samobitnosti.

¹⁶³ Usp. F. E. HOŠKO, *Euzebije Fermendžin crkveni upravnik i povjesnik*, str. 93.

THE VUKOVAR FRANCISCAN THEOLOGICAL SEMINARY IN THE 19TH CENTURY

Summary

The work of the Vukovar theological seminary for Franciscan friars of the Province of St. John of Capestrano began in 1802 aiming at providing an integral curriculum of theological education. By the year of 1804 it was already in function - divided into two different branches; the first one being located in Baja, while the other remained in Vukovar. During the first half of the 19th century the branch located in Vukovar organised lectures following the basic state curricula for the third and fourth grade studies. Meanwhile, during the second half of the century, up to 1885, the first and the second year lectures were also included in the educational process, but with some intervals of interruption. This essay enlightens the history of the Vukovar branch of this theological educational institution: its educational curricula that were adjusted to the state educational criteria and its organisation of the teaching processes. It also pays tribute to the work of some of its prominent lecturers (such as G. Čevapović, M. Jaić, K. Agjić, E. Fermendžin and others) which has had such an impact on Croatian culture and activities of the Church that definitely exceeds the regular role of educational institutions in those times.

Key words: *Vukovar, theological seminary, branch of the theological seminary, studies of Philosophy, curriculum/educational basis, teaching process organisation.*